

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní sociální a humanitární práce

Barbora Pegleyová

Bariéry integrace cizinců v České republice

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Prachaticích, dne 6. března 2017

.....
Barbora Pegleyová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí práce, Agnieszce Zogatě Kusz, Ph.D., za její odborné vedení, cenné rady a velmi milý přístup. Dále bych chtěla poděkovat všem šesti respondentům, kteří souhlasili účastnit se mé výzkumné činnosti, ochotně odpovídali na mé otázky a umožnili tak vznik této bakalářské práce. Též bych ráda poděkovala své mamince za jazykovou korekturu práce.

Obsah

Úvod.....	9
1 Integrace cizinců do společnosti	11
1.1 Definice společenské integrace	11
1.2 Integrace jako oboustranný proces.....	12
1.3 Ekologická perspektiva	12
1.4 Faktory sociální integrace	13
1.5 Integrace jako součást akulturace.....	14
1.6 Sociální integrace v kontextu životní situace a sociálního fungování	15
2 Koncepce integrace cizinců v České republice.....	17
2.1 Významnost dokumentu KIC.....	17
2.2 Cíle integrační politiky ČR	18
2.3 Další oblasti KIC.....	19
3 Bariéry integrace cizinců v České republice.....	21
3.1 Institucionální, legislativní, administrativní a byrokratické bariéry integrace. 21	
3.2 Postoje majoritní společnosti	22
3.3 Bariéry z pohledu cizinců.....	24
3.3.1 Obavy cizinců v České republice.....	25
3.3.2 Reflexe největších překážek v začlenění do české společnosti	25
4 Návrhy řešení a doporučení	27
5 Metodologie	29
5.1 Metoda.....	29
5.2 Technika sběru dat	30
5.3 Výběr vzorku.....	31
5.3.1 Kvalitativní výzkum pro tuto bakalářskou práci.....	31
5.3.2 Prachatice.....	32
5.4 Analýza dat.....	33
5.5 Etické otázky výzkumu	34
5.6 Slabé stránky výzkumu	35
6 Výsledky a diskuze	37
6.1 Přehled respondentů	37
6.2 Kategorie dat a prezentace okruhů otázek položených respondentům	39

6.3	Začlenění do společnosti	40
6.3.1	Význam výrazu „začlenění“ pro respondenty	41
6.3.2	Úroveň začlenění respondentů do společnosti	41
6.3.3	Nucená asimilace.....	42
6.4	Integrace jako oboustranný vztah	43
6.5	Bariéry integrace.....	43
6.5.1	Administrativní, byrokratické a legislativní překážky	44
6.5.2	Obavy z vyřizování a prodlužování pobytů	49
6.5.3	Role politiků.....	51
6.5.4	Jazyk.....	52
6.5.5	Reakce okolí na vzhled	52
6.5.6	Bydlení a zaměstnání	53
6.5.7	Hrozba tvorby ghett.....	55
6.6	Postoje majoritní společnosti.....	55
6.6.1	Xenofobie	56
6.6.2	Negativní přístup společnosti, předsudky a stereotypy	57
6.6.3	Poté, co Češi cizince osobně poznají, přestanou být xenofobní.....	58
6.7	Návrhy pro odstranění či zmírnění identifikovaných překážek.....	59
6.7.1	Co mohou pro odstranění bariér činit cizinci	59
6.7.2	Co může pro odstranění bariér udělat společnost a stát	60
	Závěr.....	63
	Seznam použité literatury	65

Úvod

Téma „Bariéry integrace cizinců v České republice“ jsem si vybrala z několika důvodů. Především, migrace představuje v současné době jednu z nejpálčivějších otázek, se kterou se potýká většina evropských zemí. Právě integrace cizinců do jednotlivých zemí patří k nejdůležitějším úkolům jak vlád a společností evropských států, tak také přicházejících cizinců. Když se v roce 2015 začalo mluvit o tzv. evropské migrační krizi (také označované jako uprchlická krize), začala jsem se o problematiku zajímat. Proto jsem se rozhodla strávit čtrnáctidenní praxi v Centru na podporu integrace cizinců (CPIC) v Plzni a následně tříměsíční praxi v organizaci Migrants Organise v Londýně. Aktuálnost tématu a můj zájem o problematiku tedy představují první dva důvody, proč jsem se rozhodla psát bakalářskou práci na uvedené téma.

Další důvod je ten, že v Prachaticích, kde probíhal můj výzkum, žije podle statistických údajů poměrně velké množství cizinců na počet obyvatel a jedná se o široké národnostní spektrum, jak píše níže. Když jsem si před začátkem psaní své práce pročítala již vzniklé výzkumy autorů, jako je Schebelle, Horáková (2012), Rákoczyová a Trbola (2008) a podobně, týkaly se práce většinou nejvíce zastoupených skupin cizinců v České republice (vietnamská, ukrajinská, ruská). Ostatní cizinci nebyli obvykle v těchto výzkumech zahrnuti. Rozhodla jsem se proto hovořit s cizinci šesti různých zemí, abych svou práci odlišila. Uvedené výzkumy se také často zaměřují na největší města České republiky, mě ovšem zajímalo, jak vypadá situace v maloměstě. K dalším zvláštnostem mé práce patří to, že respondenti mohou hovořit o svých mnohaletých (často více než dvacetiletých) zkušenostech s životem v České republice. V současné době jsou již téměř všichni občany České republiky a mohou tedy reflektovat proces svého začleňování v minulosti. Mou práci odlišuje též fakt, že jsem se respondentů ptala na to, co oni sami mohou činit pro zlepšení situace týkající se integrace

Cílem práce bylo *zjistit, jaké překážky integrace cizinci vnímají a jaké jsou jejich návrhy pro odstranění uvedených bariér*. K naplnění cíle práce jsem použila kvalitativní metodu a techniku polostrukturovaných rozhovorů s respondenty, jak vyplývá z výše napsaného. Strukturu práce tvoří teoretická, metodologická a empirická část.

V teoretické části práce nejprve za pomoci autorů uvedených v seznamu použité literatury rozebírám otázku integrace cizinců do společnosti. Prezentuji definici sociální

integrace, její spojitost s ekologickou perspektivou a konceptem životní situace a sociálního fungování. Dále zasazují pojem integrace do širšího kontextu akulturace a uvádím též faktory sociální integrace. Ve druhé kapitole pak představuji Koncepti integrace cizinců (KIC), význam tohoto dokumentu, cíle integrační politiky podle KIC a další oblasti, na něž se KIC zaměřuje. Poslední dvě kapitoly teoretické části jsou pro práci stěžejní. K jejich sepsání jsem používala především již vzniklé výzkumy, jak jsem psala výše. Třetí kapitola popisuje bariéry integrace cizinců, jež jsem rozdělila do několika tematických celků: institucionální, legislativní, administrativní a byrokratické bariéry integrace; postoje majoritní společnosti a bariéry z pohledu cizinců. Čtvrtá kapitola pak jmenuje nejdůležitější návrhy řešení a doporučení uvedených respondenty citovaných prací.

V metodologické části popisují využitou metodu, techniku sběru dat, výběr vzorku a způsob analýzy dat. Dále se zabývám etickými otázkami výzkumu a možnými slabými stránkami práce. Také zde stručně uvádím složení obyvatelstva okresu Prachatice, neboť v této oblasti probíhal výzkum.

Empirická část práce odpovídá na výzkumné otázky. Je tvořena výsledky a diskuzí, v níž odkazuji na teoretickou část práce. Zařadila jsem též přehled respondentů a kategorií dat. Využívala jsem přímé citace dotazovaných, abych autenticky zachytila jejich názory a zkušenosti.

1 Integrace cizinců do společnosti

V úvodní kapitole se budu věnovat několika základním termínům týkající se integrace cizinců. Je důležité zde vymezit definici integrace, neboť ta je jedním z klíčových pojmů této práce. Kromě samotné definice se budu věnovat také akulturaci, jelikož sociální integrace je její součástí, dále popíšu faktory sociální integrace a pojmy životní situace a sociálního fungování. Jak níže rozvedu, někteří autoři zdůrazňují, že je potřeba nahlížet na sociální integraci právě z hlediska životní situace a sociálního fungování migrujících jedinců.

1.1 Definice společenské integrace

Jak píše Uherek (2003), sociální integrace znamená proces začleňování osob do společnosti, která má již vytvořenou strukturu a pravidla chování svých členů. Slowík (2012) chápe integraci jako naprosto přirozený proces týkající se každého člověka, při němž dochází ke sjednocování nebo spojování menšinové a většinové skupiny v jeden nový celek, který nese znaky hodnot obou stran. To zdůrazňuje také Topinka (2006/2007: 61), jenž píše, že k integraci dospěje cizinec, který se dokáže začlenit do společnosti, ale zároveň si zvládne uchovat svou etnickou a kulturní identitu. K tomu píše Uherek (2003), že není možné, aby se cizinec stal stejným, jako příslušníci společnosti, do níž se začleňuje, jelikož i každý jednotlivec dané společnosti je jiný. Podle Vavrečkové a Baštýře (2011: 16) je integrace do společnosti nutná. Neintegrování cizinci často žijí v segregaci (viz níže) a existuje větší šance jejich nezaměstnanosti a chudoby. Jsou také méně vzdělaní a mají nižší příjmy než členové majoritní společnosti. Důsledky těchto jevů se potom přenáší na děti těchto cizinců a segregace se stává problémem dalších generací.

Rákoczyová a Trbola ve své práci uvádějí, že sociální integrace není procesem kompaktním, jedná se naopak o výsledek mechanismů z různých oblastí života (2009: 25). Bosswick s Heckmannem (dle Rákoczyové a Trboly 2009: 25) popisují čtyři dimenze sociálního začlenění:

- *Strukturální integrace* – znamená, že cizinec získá práva a přístup k institucím v nové společnosti.

- O *kulturním začlenění* jsem se zmiňovala již výše. Jedná se o to, že cizinec získává kompetence nové společnosti, ale zároveň si ponechává ty své původní.
- *Interaktivní dimenze* – cizinec je přijat do vztahů a sociálních sítí většinové společnosti.
- *Identifikační integrace* je charakteristická pocitem sounáležitosti s novou společností. Jedná se o subjektivní dimenzi, která je nejvyšší možnou formou integrace.

1.2 Integrace jako oboustranný proces

Je důležité si uvědomit, že sociální integraci nelze považovat za záležitost týkající se výlučně těch, kteří se snaží nebo mají začlenit, protože bariéry sociální integrace (jež jsou předmětem zkoumání této práce), jsou do značné míry ovlivněny většinovou společností. Jak píše Slowík (2012), je potřeba, aby majoritní společnost integraci aktivně podporovala a vytvářela pro ni příznivé podmínky. Podle Uherka (2003) se otázka integrace týká majoritní společnosti stejně tak, jako společnosti minoritní. Píše k tomu: „*Pokud nemá společnost nástroje k integraci vlastních občanů, stěží může takové nástroje vytvářet pro cizince.*“ (Uherka 2003) To ostatně potvrzuje i aktualizovaná Koncepce integrace cizinců (2016: 25), která mezi cílovou skupinu integrace řadí i majoritní společnost právě z toho důvodu, že považuje integraci cizinců za oboustranný proces. Podle Koncepce (2016: 30) má být oboustranný proces založen na vůli k integraci a směřovat k vzájemnému přínosu pro obě strany. Na tom zakládají Rákoczyová s Pořízkovou (2010: 134), když definují cíle sociální integrace. Podle těchto autorek jde jednak o udržení přiměřené stability ve společnosti, dále pak o oboustranné maximální využití potenciálu migrujících jedinců (tzn., že se jedná jak o užitek pro hostitelskou zemi, tak také pro integrující se jednotlivce).

1.3 Ekologická perspektiva

Do své práce jsem se rozhodla zařadit i pasáž týkající se ekologické perspektivy sociální práce, a to z toho důvodu, že doplňuje předchozí podkapitolu a zároveň připravuje podklad pro faktory sociální integrace, kterými na eko-perspektivu navážu níže.

Jak píše Howe (2009: 108), vztahy mezi lidmi jsou neustále tvarovány a přetvářeny vzájemnými interakcemi. Lidé ovlivňují ostatní a zároveň jsou jimi ovlivňováni. Těmito vztahy se zabývají ekologičtí sociální pracovníci, kteří studují propojení lidí mezi sebou a mezi světem, ve kterém žijí. Jones (2008: 286) píše, že pro ekologickou perspektivu je zásadní vnímat člověka jako součást systému a jeho prostředí. Germain (dle Jones 2008: 286) používá termín „person-in-environment“ (člověk v prostředí). Jak jsem psala výše, a budu se tím zabývat i nadále ve své práci, imigranti jsou vytrženi ze svého prostředí a někteří se prostřednictvím integrace zařazují do systému pro ně nového. Jak uvádí Navrátil (2001: 152), hodnoty ekologické perspektivy se zakládají na důležitosti hodnoty každého člověka a na potřebě rozvoje ohleduplné společnosti. Germain (dle Navrátila 2001: 154) definuje jako jeden ze základních konceptů ekologické perspektivy adaptaci, kterou charakterizuje jako procesy, prostřednictvím kterých jednotlivci udržují, popřípadě zlepšují vztahy mezi sebou a svým okolím. Jsou to aktivity směřující na změnu prostředí, ke které patří i odchod do prostředí nového.

Podle Peeterse (2012: 12) pohlíží ekologická sociální práce na člověka v rámci jeho mikro (nejbližší okolí člověka a on sám), mezo (škola, přátelé, sousedství) a makro prostředí (společnost, legislativa). V následující podkapitole se věnuji faktorům sociální integrace v jednotlivých okruzích prostředí.

1.4 Faktory sociální integrace

V praktické části práce se budu při zkoumání bariér začleňování do společnosti odrazet právě od faktorů sociální integrace, proto věnuji následující podkapitole jejich popisu. Drbohlav (2001: 7) rozděluje determinanty ovlivňující sociální integraci na makro (státní úroveň) a mikro (úroveň jednotlivců). V makrosociální rovině jde o ekonomické, právní, politické, sociální, geografické a kulturní determinanty (Drbohlav 2001: 9). Konkrétně jde například o kulturní a fyzickou blízkost státu, ze kterého jedinec pochází a země, kam se integruje; integrační politika hostitelské země a míra tolerance (nebo také stupeň xenofobie) majoritní společnosti. (Drbohlav 2001: 1-7). Na úrovni mikrosociální se pak jedná o faktory biologické, psychologické, kulturní a sociální. Pořízková s Rákoczyovou (2010: 135) zmiňují příklady faktorů na úrovni jednotlivce, jako jsou: znalosti jazyka, kulturních tradic a zvyků země a dovednost společensky komunikovat. Důležitá je podle nich dále informovanost o místních

dostupných zdrojích (týkající se např. pracovních příležitostí). Drbohlav (2001: 7) popisuje další příklady, mezi které patří, kromě údajů o jednotlivcích - jako je věk, pohlaví, vzdělání, zdraví apod., také snaha a motivace jednotlivce se začlenit.

Asselin et al. (2006: 138) rozlišuje ještě mezo úroveň sociální integrace. Faktory této roviny definuje jako rozvoj institucí uvnitř integrujících se skupin, a institucionální vztahy mezi skupinami a institucemi v sociálním prostředí jako důsledek vzájemné provázanosti menšin a většinové společnosti. To znamená, že vztahy mezi oběma skupinami se institucionalizují. Asselin et. al (2006:139) ještě zdůrazňuje, že všechny tři roviny faktorů sociální integrace (mikro, mezo i makro) nestojí nezávisle, ale vzájemně se prolínají a ovlivňují.

1.5 Integrace jako součást akulturace

Nyní se budu zabývat akulturací, jejíž součástí je i integrace. Je podle mého názoru důležité se tímto kontextem zabývat, abych později v praktické části práce neskouzla ke zkoumání jiné části akulturace, než je právě integrace jednotlivců do společnosti. Integrace představuje jednu ze čtyř částí modelu akulturace, kterou představil světu John W. Berry. Akulturace podle Berryho (2005: 698) znamená dvojí proces kulturní a psychologické změny, která vzniká jako výsledek setkávání skupin a jejich jednotlivých příslušníků ze dvou nebo více kultur. Jak jsem naznačila výše, Berry (2005: 705) rozlišuje čtyři akulturační strategie, a to: asimilaci, separaci, marginalizaci a integraci. Topinka (2006/2007: 51) uvádí, že záleží na poměru etnicity, kterou si jedinec v sobě ponechává, a sblížování se se společností. Za využití poznatků z Berryho (2005: 705) a Topinky (2006/2007: 51) nyní stručně charakterizují jednotlivé strategie z pohledu minority.

- 1) Asimilace - jedinec si nepřeje ponechat si svoji kulturní identitu a raději se snaží splynout s novou společností, jde mu o to, být novým prostředím absorbován.
- 2) Separace – je opakem asimilace. Jedinec klade důraz na ponechání si své původní kultury a zároveň se straní interakce s majoritní společností. Člověk, který se separuje, se vyznačuje odmítáním přijímající společnosti.
- 3) Marginalizace – jedinec má minimální zájem o uchování si vlastní kulturní identity (často z důvodu nuceného opuštění kultury), zároveň také ale nemá

zájem o interakci s novým okolím (často z důvodů diskriminace a sociálního vyloučení). Dochází tedy ke ztrátě identity bez začlenění do nové společnosti.

- 4) Integrace – Jak jsem již uvedla výše, jedinec se integruje tehdy, když si ponechá část své původní kulturní identity a zároveň interaguje s většinovou společností. Integrace je tak opakem marginalizace.

Berry (2005: 705) ovšem zdůrazňuje, že takto lze jednotlivé části akulturace charakterizovat pouze za předpokladu, že jedinci mají možnost vybrat si formu své akulturace. Za předpokladu, že většinová společnost jednotlivé formy akulturace na minoritních skupinách vynucuje, definuje Berry (2005: 706) pro tyto formy jiné názvy: Z asimilace se stává společnost „tavicího kotlíku“ (anglicky „the melting pot“). Místo integrace se společnost stane multikulturní, namísto separace nastane segregace a konečně z marginalizace se stane sociální vyloučení skupin nebo jednotlivců. Definice „tavicí kotlík“ podle Drbohlava (2001: 9) hovoří o tom, že kultury jednotlivců se míchají a reformují. Pokud se naopak jedná o multikulturní uspořádání, znamená to, že v jedné společnosti žijí vedle sebe jednotlivci různých kultur, aniž by se mezi sebou tyto kultury míchaly (Drbohlav 2001: 10).

1.6 Sociální integrace v kontextu životní situace a sociálního fungování

Sociální integraci jsem již výše zasadila do kontextu akulturace, kontext životní situace a sociálního fungování je ale pro tuto práci možná ještě významnější. Jak ukáží prostřednictvím prací několika autorů v následující podkapitole, bariéry integrace vznikají jako nerovnováhy mezi očekáváním společnosti a jedinců, kteří se začleňují. To je zároveň předmětem zkoumání sociálního fungování.

Požížková s Rákoczyovou (2010: 135) ve svém článku zdůrazňují, že je potřeba nahlížet na sociální integraci z hlediska životní situace a sociálního fungování migrujících jedinců. Navrátil a Musil (2002: 11) definují životní situaci jako bariéry nebo naopak faktory, které usnadňují sociální fungování člověka nebo celé skupiny. Koncept sociálního fungování potom definuje Bartlett (dle Navrátil, Musil 2002: 11) jako proces neustálé interakce člověka a prostředí, které jej obklopuje, přičemž okolí klade na jednotlivce požadavky, na které musí odpovídat. Podle Navrátila je ale důležité, že tento vztah funguje i opačně – také jednotlivec má očekávání vůči svému prostředí. Je tedy možné sociální fungování vymezit jako „vztah mezi očekáváními

jedince a sociálního prostředí“ (Navrátil 2003: 87). Navrátil (2003: 90-93) dále píše, že za předmět sociální práce lze považovat životní situaci klienta.

Szaló (dle Pořízkové s Rákoczyovou 2010: 135), rozlišuje dva přístupy analýzy životní situace migrantů:

- 1) Sociálně-antropologický přístup, který zdůrazňuje využití kulturních předpokladů přistěhovalců. Životní situace je proto charakterizována jako výsledek vzájemného působení těchto kulturních předpokladů (které si s sebou jedinec přináší ze země původu) a místních skupinových interakcí v novém prostředí.
- 2) Makro-sociologický přístup klade důraz na strukturální podmínky integrace (= politické a ekonomické podmínky života minoritní skupiny v hostitelské zemi).

Pořízková s Rákoczyovou (tamtéž) podotýkají, že při zkoumání integrace cizinců v kontextu konceptů, které jsem popsala výše (tedy životní situace a sociálního fungování), lze využít kombinace obou popisovaných přístupů.

Jak píše Bartlett (dle Navrátil 2002: 11), pokud člověk nezvládá plnit požadavky, které jsou na něj kladeny jeho okolím, vzniká problém. Pořízková s Rákoczyovou (2010: 136) tento fakt vztahují na problematiku sociální integrace a podotýkají, že migranti mají jen omezenou možnost plnění požadavků, které jsou na ně z nového prostředí kladeny. Podle těchto autorek proto vzniká velké množství nerovnováh mezi oběma skupinami. Pro tuto práci je klíčová následující myšlenka autorek, která předpokládá, že *„vzniklé nerovnováhy v životní situaci migrantů mohou v konečném důsledku vytvářet bariéry úspěšné integrace“* (Pořízková, Rákoczyová 2010:136). Autorky dále uvádějí, že úspěšné sociální fungování vznikne tehdy, když dojde k vzájemnému přizpůsobování jedince nebo skupiny a okolního prostředí. To je zároveň také klíčovou myšlenkou konceptu sociální integrace. Tématu koncepcí integrace cizinců v České republice bude věnována následující kapitola této práce.

V této kapitole jsem se věnovala obecnému vymezení pojmu integrace a jejího zasazení do širšího kontextu akulturace. Věnovala jsem se dále faktorům sociální integrace a konceptům životní situace a sociálního fungování v kontextu sociální integrace. Zařadila jsem také ekologický model sociální práce, kterým jsem mimo jiné podpořila tvrzení, že integrace je procesem oboustranným. V následující části práce se budu zabývat, jak jsem uvedla výše, již konkrétněji koncepcí integrace cizinců v České republice s ohledem na cíl této práce.

2 Koncepce integrace cizinců v České republice

Na závěr předchozí kapitoly jsem popisovala mimo jiné sociální integraci v rámci konceptu sociálního fungování. Jednou z klíčových myšlenek sociálního fungování je, že na člověka jsou kladeny požadavky z jeho okolí. Pořízková s Rákoczyovou (2010: 136) ve své práci uvádějí, že ze strany státu jsou očekávání týkající se sociální integrace obecně popsána ve vládním dokumentu s názvem Koncepce integrace cizinců (dále jen Koncepce nebo KIC).

Vzhledem k tomu, že podle předběžných čtvrtletních údajů Českého statistického úřadu žilo k 30. červnu 2016 na území České republiky 480 191 cizinců.¹, je tato tematika významná a existence státní integrační politiky skutečně potřebná.

2.1 Významnost dokumentu KIC

Jak uvedu níže v této podkapitole, pro úspěšnou integraci a odstraňování bariér mezi cizinci a majoritní společností je zásadní role státu. Česká vláda podniká, podle svých slov, mnoho kroků podporujících bezproblémové soužití cizinců a občanů země. Klíčovým dokumentem je v této oblasti KIC, z toho důvodu považuji za důležité ve své práci též z tohoto dokumentu vycházet. Koncepce také uvádí konkrétní bariéry integrace cizinců, těmi se ale budu zabývat až v další kapitole.

Ministerstvo vnitra České republiky (MVČR) reagovalo na výrazné zvyšování imigrace do České republiky v 90. letech 20. století vytvořením systému integrační politiky cizinců. Stalo se tak ještě před vstupem Česka do Evropské unie. ČR si byla vědoma, že pokud by nepřijala relevantní opatření a nevytvořila účinný systém zapojení imigrantů do společnosti, hrozily by závažné nepokoje v rámci soužití cizinců a občanů země (2016: 8). Jak píše Vavrečková a Baštýř (2011: 16), dokazují to zkušenosti států, které se staly členy EU dříve, než ČR: tyto zkušenosti ukázaly, že nedostatečná integrace cizinců může vést k vážným problémům ve státu. Podle Rákoczyové a Trboly (2008: 9) znamená nedostatečná integrace mnohá rizika, mezi která patří sociální vyloučení jedinců, radikalizace a ohrožení sociálního míru.

První KIC vznikla na přelomu milénia a byla zatím dvakrát významně aktualizována v letech 2001 a 2006. Vláda se také problematikou integrace každoročně

¹Viz https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R02_201606.pdf/d395368c-97c4-45be-a5ea-6446238d4915?version=1.0

zabývá, což podle mého názoru dokazuje významnost problematiky pro stát i pro společnost. To podporuje také fakt, že Koncepce dospívá k následujícímu závěru: migrace může být oboustranně prospěšná pouze tehdy, pokud je provázána s existujícími integračními opatřeními (2016: 8).

Problematickou oblastí se v posledních letech jeví migrační realita, která s sebou přináší riziko negativních postojů skupin majoritní společnosti k cizincům, ke kterým patří mimo jiné rasismus, xenofobie nebo extremismus. Jak uvádí nejen KIC (2016:9), ale také Strategie migrační politiky České republiky (2015:6), v souvislosti s uprchlickou krizí v polovině roku 2015 byl zaznamenán zvýšený zájem veřejnosti a médií o migrační a integrační politiky. I z tohoto důvodu je proto zásadní, aby byla věnována dostatečná pozornost vládním strategiím, neboť vedou k větší informovanosti médií a široké veřejnosti o otázkách migrace a integrace cizinců.

Mezi další dokumenty státu zajišťující integraci cizinců v České republice patří Státní integrační program (dále jen SIP). Ten je podle Strategie migrační politiky ČR (2015: 7) zaměřen na pomoc osobám s udělenou mezinárodní ochranou při jejich začleňování do společnosti v konkrétních oblastech. O tomto programu se nebudu dále zmiňovat, protože ani jeden z respondentů praktické části práce není oprávněnou osobou SIP a tento dokument tudíž není pro práci relevantní.

2.2 Cíle integrační politiky ČR

KIC se zaměřuje na občany třetích zemí, kteří legálně pobývají na českém území, tedy na základě povolení k pobytu nebo víza k pobytu nad 90 dnů. Cílovou skupinu tvoří občané EU, žadatelé o mezinárodní ochranu a osoby s uděleným azylem či doplňkovou ochranou (2016: 1).

Podle KIC (2016: 17), je cílem integrační politiky dosáhnout bezproblémového a oboustranně užitečného soužití cizinců a majoritní společnosti. Dále je potřeba vybudovat vzájemně provázanou a komunikující společnost. Začlenění cizinců je zásadní pro udržení sociální jednoty společnosti a pro její rozvoj. V návaznosti na migraci si integrační politika klade za cíl dosáhnout klidného soužití cizinců a většinové společnosti, dále „zamezit vzniku negativních sociálních jevů a zajistit ochranu práv a bezpečnost všech obyvatel České republiky“ (KIC 2016: 17). Integrační politika se snaží o to, aby cizinci dokázali žít v české společnosti soběstačně a nezávisle na jiných

subjektech. KIC proto vnímá jako prioritní následující oblasti, jejichž umožnění pro cizince si klade za cíl (tamtéž):

- Znalost svých práv a schopnost plnění svých povinností
- Orientace v novém prostředí, znalost zvyklostí a způsobu života v ČR
- Schopnost komunikace v češtině a porozumění jazyku
- Samostatnost a soběstačnost po ekonomické a sociální stránce
- Dostatek informací o tom, kde v případě potřeby najít pomoc a podporu

Jak jsem již několikrát v této práci uvedla, radí se integrace mezi procesy oboustranné. Proto mezi cíle integrační politiky náleží v neposlední řadě i otevřenost a vstřícnost majoritní společnosti k cizincům a její podpora cizinců v úsilí o začlenění do české společnosti (tamtéž).

2.3 Další oblasti KIC

V této podkapitole stručně popíšu další oblasti, kterým KIC věnuje zvláštní pozornost. Patří sem:

Informovanost - jak cizinců, tak odborné a laické veřejnosti. Dostatek informací spadá mezi významné preventivní opatření před pocity nejistoty a ohrožení, jež mohou u majority přerůst v xenofobii nebo odmítání cizinců (2016: 18). KIC se také snaží bojovat proti zprostředkovatelům. Jak dokument uvádí, určitý počet cizinců dává přednost těmto osobám před osobním vyřizováním svých záležitostí spojených s pobytem či zaměstnáním. Nejčastěji jsou to osoby z vlastní komunity, které za cizince věc vyřídí. Nepracují však nezištně a často se dostávají do rozporu s legálními postupy. V důsledku této praxe se cizinci stávají obětí manipulace. Podle Koncepce je nezbytné cizince motivovat k samostatnému vyřizování svých záležitostí (2016: 11).

Nezbytné je prohloubení *komunikace* s většinovou společností i cizinci o tématu integrace. Využívat se budou přímé komunikační nástroje s cílem informovat veřejnost o práci odváděné v oblasti integrace a o jejích výsledcích (2016: 18).

Přenesení kompetencí na *regionální a lokální úroveň* je klíčovým předpokladem pro oboustranně výhodný proces začleňování cizinců do společnosti. Upozorňují na to například i Vavřčková a Baštyř (2011: 10). Tito autoři píší, že integrace cizinců se odehrává na lokální, regionální a národní úrovni; někdy dokonce i na úrovni nadnárodní. Z toho důvodu podpořilo MV ČR vybudování sítě Center na podporu cizinců (CPIC). CPIC jsou pouze jedním z mnoha aktérů, kteří na lokální úrovni

spoluvytváří a realizují integrační politiku. Jak píše Rákoczyová a Trbola (2008: 14), mezi některé další patří lokální a regionální vlády (obecní a městské úřady, krajské úřady), nestátní neziskové organizace, univerzity a odborné školy, církevní a náboženské instituce apod.

Adaptačně - integrační kurzy a socio-kulturní orientace ve společnosti. Je důležité umožnit cizincům, aby se dokázali orientovat v novém prostředí, seznámit je s jejich možnostmi, právy i povinnostmi a s riziky neplnění těchto povinností; s místními zvyklostmi a hodnotami (KIC 2016: 20).

Znalost českého jazyka, protože úroveň znalosti má přímý vliv na mnoho oblastí nezbytných pro dobré začlenění člověka do společnosti (např. na rozvoj pracovního potenciálu nebo na kvalitu interakce mezi cizinci a majoritou) (KIC 2016: 20).

Vzájemné soužití, vztahy mezi komunitami, kdy důležitým faktorem bude využívání společných fór a prostorů, v nichž cizinci a majorita přicházejí do vzájemného styku, a dále rozvíjení mezikulturního dialogu (KIC 2016: 21).

O roli majoritní společnosti jsem se již v této práci zmiňovala několikrát.

Účast cizinců na veřejném a politickém životě – v současné době probíhá diskuze o možnosti přiznání volebního práva v komunálních volbách cizincům ze třetích zemí s povolením k trvalému pobytu (KIC 2016: 23).

Poslední oblastí je *financování integrace*, které bude založené na vícečetnosti finančních zdrojů. Kromě prostředků ze státního rozpočtu je nezbytné se zaměřit na efektivní využití finančních zdrojů EU (KIC 2016: 23).

Cílem této kapitoly bylo ukázat, jak stát vnímá důležitost integrace cizinců a co činí pro to, aby docházelo k co nejvyšší míře integrace. Naopak je také důležité si uvědomit, jak zásadní úlohu stát v integraci hraje. Popsala jsem zde cíle integrační politiky České republiky a také oblasti, kterým Koncepce integrace cizinců věnuje zvláštní pozornost.

3 Bariéry integrace cizinců v České republice

Následující kapitola bude pro teoretickou část práce stěžejní. Je založena především na již vzniklých kvalitativních i kvantitativních výzkumech, na které následně navážu v praktické části této práce. Bariéry jsem rozdělila do tří kategorií: na překážky kladené institucemi a legislativou, na bariéry plynoucí z postojů majoritní společnosti a především na překážky, které sami cizinci vnímají jako problémy jejich integrace, a jejich obavy. Rozdělení vyplynulo z rešerše literatury a vytvořilo podle mého názoru logický rámeček a utřídění kapitoly.

3.1 Institucionální, legislativní, administrativní a byrokratické bariéry integrace

Jak ve své studii píše Gabal (2004: 3-14), mezi hlavní problémy z pohledu institucionálního patří nevyhovující správa cizinecké agendy. Klíčovou příčinou je podle této analýzy cizinecký zákon, který vůbec neřeší otázky integrace cizinců. Na tom se do dnešního dne nic nezměnilo – výraz „integrace“ se v rozsáhlém Zákoně č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky objevuje celkem dvakrát. Charakter tohoto zákona je stále poměrně restriktivní. Jak uvádím níže, největší část respondentů výzkumu Schebelle a Horákové z roku 2012 vnímá jako zásadní bariéru integrace složitou migrační administrativu a byrokratické překážky migrace (2012: 62). Od roku 2009 došlo i ke změnám k lepšímu. Např. proti zápornému rozhodnutí o dlouhodobém pobytu nebo prodloužení k pobytu se dnes již lze odvolat (Cizinci: odvolání, rozklad,...). Gabal ještě ve své studii z roku 2004 uvádí, že toto není možné.

Za potvrzení částečného zlepšení správy cizinecké agendy lze považovat výsledky kvalitativní práce Rákoczyové a Trboly (2008: 33). Respondenty tvořili pracovníci městských úřadů nebo magistrátů, do jejichž kompetence spadá integrace cizinců. Tito pracovníci na rozdíl od Gabala nespatořovali jako hlavní překážku v této oblasti legislativní bariéry, na které se poukazovalo pouze výjimečně. Pracovníci spíše poukazovali na administrativní a byrokratické problémy, které lze shrnout do tří oblastí:

- 1) Náročné úřední procedury – vyplňování formulářů je podle jejich slov složitou záležitostí i pro samotné pracovníky, natož pro klienty. Cizinci jsou pak logicky velmi znevýhodněni.

2) Postoje úředníků – mohou se objevit negativní postoje vůči cizincům, neochota pomoci nebo oboustranná jazyková bariéra.

3) Pomalý postup např. při udělování trvalého pobytu

Z jiného výzkumu vyplývá, že sami cizinci považují institucionální bariéry za jedny z nejproblematictějších, ovšem až na posledním místě za, podle nich, významnějšími překážkami, které popíšu níže. Jedná se o kvantitativní výzkum Horákové, Schebelle a kol. (2013: 71), ve kterém pouze 6 % z 238 respondentů uvedlo, že byrokracie, neznalost práv a povinností a nedostatek informací představují hlavní bariéry jejich integrace. Daný výzkum ukázal, že administrativní problémy představují zátěž především pro muže a ženy středního věku z Ukrajiny s dlouhodobým pobytem. Výzkum potvrzuje analýzu Gabala „*deklarací nespokojenosti respondentů s dobou prošetřování jejich žádostí o prodloužení pobytu a žádostí o trvalý pobyt nebo jiných správních řízení, která v nich vyvolávala obavy ze ztráty povolení k pobytu nebo z vyhoštění*“ (Schebelle, Horáková a kol. 2013: 73).

3.2 Postoje majoritní společnosti

Jak píše Schebelle, Kubát a kol. ve svém výzkumu (2015: 101), projevuje se u většinové i přistěhovalecké společnosti přirozená snaha o zachování vlastní sociální identity. Už to vytváří mezi oběma stranami napětí. Kromě toho ale Gabal (2004: 5) identifikuje na prvním místě fakt, že česká společnost podporuje asimilaci cizinců s dlouhodobým pobytem. To dokazuje také uvedená kvantitativní práce Schebelle, Kubáta a kol. (2015:66), o kterou se opírá i Koncepce integrace cizinců. Autoři došli k výsledku, že 73 % respondentů vnímá tlak ze strany Čechů na absolutní přizpůsobení se stylu života většiny (autoři v uvedeném výzkumu pracovali se 741 respondenty převážně ukrajinské státní příslušnosti, v menší míře byli zastoupeni občané Ruska a Vietnamu). Jak jsem uvedla v první kapitole této práce, asimilace je v přímém rozporu se zájmy integrace, z toho důvodu považuji uvedený tlak ze strany majority jako závažnou bariéru integrace cizinců.

Další překážkou integrace je případná xenofobie a/nebo diskriminace minoritních skupin ze strany společnosti. Různé výzkumné práce docházejí k zajímavým výsledkům v této oblasti. Gabal (2004: 4) ve své analýze píše, že ze strany české populace převládají dlouhodobě odmítavé a ne pozitivní postoje k přílivu cizinců do naší společnosti. Respondenti v kvalitativní práci Rákoczyové a Trboly (2008: 32), kterými

jsou pracovníci městských úřadů nebo magistrátů, shledávají českou společnost jako skrytě xenofobní, s mírně negativním postojem k nově příchozím. Tento postoj se však podle nich většinou neprojevuje v otevřených konfliktech. Podle uvedených autorů jsou proto překážkami ze strany většinové společnosti předsudky, stigmatizace a lhostejnost, které musí cizinci překonávat. Pokud uvedené bariéry přetrvávají, dochází k segregaci – další formě akulturace, která je, jak jsem uvedla výše, v rozporu s úspěšnou integrací.

Schebelle a Horáková (2012: 28) ve svém kvantitativním výzkumu, jehož respondenty jsou sami cizinci, uvádějí, že zkušenost dotazovaných s xenofobií je poměrně vysoká. Z celkového počtu 309 tázaných 51% z nich uvedlo, že se rozhodně nebo spíše setkalo s odmítnutím od majoritní společnosti. 47% respondentů se pak s odmítnutím spíše nebo vůbec neseťkalo. Z tohoto výzkumu (tamtéž) dále vyplývá, že nejčastěji se s odmítnutím setkali občané Vietnamu, méně často občané Ukrajiny a vůbec nejméně občané Ruska. Autorky práce tvrdí, že uvedené výsledky mohou být ovlivněny četností kontaktů s majoritou. S odkazem na další, již vzniklé výzkumy píší, že Rusové se prokazatelně více straní majoritě, než ostatní uvedené skupiny cizinců.

Na uvedený výzkum navázal kolektiv autorů v roce 2015 podobnou prací. Ukázalo se, že z celkového počtu 741 respondentů, 38% rozhodně nebo spíše zaznamenalo zkušenost s xenofobií a 60 % respondentů podobnou zkušenost spíše nebo vůbec nezaznamenalo (Schebelle, Kubát a kol. 2015: 74). Autoři dochází k následujícímu závěru: „*Porovnáním výsledků s výzkumem realizovaným v roce 2012 (Bariéry I., str. 28), v němž byly shodné zkoumané skupiny cizinců, totožné zadání otázky i variant odpovědí, bylo zjištěno, že subjektivní zkušenost cizinců s xenofobií byla v roce 2015 (v současném výzkumu) nižší, než tomu bylo v roce 2012. Toto srovnání ovšem nelze v žádném případě interpretovat z hlediska vývoje vnímání xenofobie u cizinců v ČR. Lze však konstatovat zajímavý poznatek, že v současném výzkumu měla subjektivní zkušenost s xenofobním chováním Čechů menší skupina cizinců zkoumaných skupin, než tomu bylo v roce 2012.*“ (Schebelle, Kubát a kol. 2015: 74).

Poslední výzkum, jehož výsledky zde budu prezentovat, se zabývá také druhy a konkrétními podobami diskriminace. Jedná se o kvantitativní práci Schebelle, Horákové a kol. z roku 2013. Výzkum pracuje se 347 respondenty ze stejných zemí, jako ostatní výše uvedené práce. Ukázalo se, že nejzávažnější formy diskriminace a xenofobie zaznamenali respondenti v oblasti práce a zaměstnávání. Uvedu nyní oblasti, se kterými mají dotazovaní nejhorší zkušenosti (Schebelle, Kubát a kol. 2013: 38 – 39):

- Mzdová diskriminace (téměř 70 % dotazovaných uvedlo, že byli placeni hůře než ostatní spolupracovníci)
- Více práce než ostatní pracovníci dostávalo 60 % respondentů
- Znevýhodňování při zařazování do směnných provozů vnímalo 43 % tázaných
- Vykonávání zdraví škodlivé a nebezpečné práce ve větší míře než ostatní uvedlo 39 % cizinců
- Vydírání zažila téměř třetina dotazovaných lidí

Další zkoumanou oblastí byla osobní zkušenost cizinců s posměšky, hanlivými poznámkami a urážkami na veřejnosti. Z výzkumu vyplynulo, že s některým z uvedených úkazů se setkalo 25 % respondentů (Schebelle, Kubát a kol. 2013: 40).

3.3 Bariéry z pohledu cizinců

Podle aktualizované KIC (2016: 9) vnímají cizinci jako hlavní bariéru neznalost nebo limitovanou znalost českého jazyka. Další překážku, uplatnění se na trhu práce, uvedlo podstatně nižší procento dotazovaných. Další bariérou podle KIC je osobní zkušenost cizinců s nepřijetím ze strany majoritní společnosti, kterému jsem se věnovala v předchozí podkapitole. Podle Koncepce (tamtéž) dále téměř pětina dotazovaných cizinců uvádí, že žádné problémy s integrací do společnosti nemá, a 8% respondentů deklarovalo neochotu se do majoritní společnosti integrovat. Z pohledu pracovníků městských úřadů nebo magistrátů pak můžou jednu z bariér představovat obavy a lhostejnost cizinců (Rákoczyová, Trbola, 2008: 33). I podle uvedených autorů, respektive respondentů jejich výzkumu, představuje nejvýznamnější bariéru jazyková neznalost, která je v rámci začleňování na trh práce předpokladem pro získání zaměstnání odpovídající kvalifikaci pracovníka. Bariéru na straně cizinců podle nich může dále představovat nízká informovanost a dostupnost vhodného bydlení. Rákoczyová a Trbola (tamtéž) uvádějí, že situace v oblasti bydlení představuje značný problém mimo jiné v Prachaticích, na které je zaměřen můj kvalitativní výzkum.

Nyní se ale budu zabývat obavami cizinců a jejich reflexemi největších překážek v začlenění do české společnosti a jejich pocitu znevýhodnění ve vybraných oblastech života v ČR. Vycházet budu opět ze stejných výzkumů, ze kterých jsem již vycházela v předchozích podkapitolách.

3.3.1 Obavy cizinců v České republice

Tuto problematiku zkoumali Schebelle, Horáková a kol. ve svých výzkumech v letech 2012 a 2013, které na sebe navazovaly. Výsledky se v obou letech lišily pouze minimálně. Z výzkumů vyplývá, že nejvíce se cizinci z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu obávají toho, že vážně onemocní (tuto starost pocíťovalo v roce 2012 69 % dotazovaných a o rok později o 1 % respondentů méně). Následují obavy ze ztráty povolení k pobytu a ztráty příjmu, u těchto oblastí byla zjištěna procentuální shoda. Třetí nejčastější obavou respondentů byl strach z vyhoštění a dále uváděli dotazovaní obavu ze ztráty bydlení. Méně se cizinci obávají ztráty přátel, blízkých osob a ztráty zdravotního pojištění. Na posledním místě skončila starost o rozpad rodiny, kterou uvedla polovina respondentů (Schebelle, Horáková a kol., 2013: 67).

3.3.2 Reflexe největších překážek v začlenění do české společnosti

Schebelle a Horáková (2012: 56) uvádí, že na otázku „Co Vy osobně považujete za největší překážku ve Vašem začlenění do české společnosti?“ odpovědělo 86 % z celkového počtu 309 respondentů. 14 % z těchto osob uvedlo, že žádné překážky v integraci do české společnosti nepocíťuje. Stejný počet respondentů ovšem uvedl, že o integraci do české společnosti nemají vůbec zájem, což autory práce podle jejich slov zarazilo (tamtéž). Na to reaguje KIC (2016: 10), která uvádí, že integrace není pro cizince povinností, ale právem. Zároveň ale dodává, že pokud má cizinec dlouhodobý nebo trvalý pobyt, nelze úsilí o integraci nadále stavět výhradně na principu dobrovolnosti. Proto se diskutuje např. o povinnosti pro nově příchozí migranty absolvovat úvodní adaptačně integrační kurz.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že jednoznačně největší překážkou je pro cizince, a zároveň podle nich, jazyková bariéra. Potvrzuje se tak informace, se kterou pracuje aktualizovaná Koncepce integrace cizinců (viz výše). Podle logiky věci se jazyková bariéra přímo úměrně snižuje s délkou pobytu. Občané Vietnamu, jejichž kultura se od té české výrazně liší, pocíťovali jazykovou bariéru o málo více, než občané Ukrajiny přesto, že ukrajinská a česká kultura jsou si historicky poměrně blízké. Cizinci s nejnižším dosaženým vzděláním překvapivě uváděli jazykovou bariéru nejméně ze všech dotazovaných. Autoři práce se domnívají, že důvodem je

charakteristika vykonávané práce, při níž tito respondenti nepotřebují český jazyk využívat (tamtéž). Jazyková bariéra dále roste s věkem dotazovaných.

Druhý nejvyšší počet respondentů považoval za hlavní bariéru xenofobní postoje většinové společnosti, které jsou důvodem pocitů sociálního vyloučení cizinců. Pouze o 1% dotazovaných méně uvedlo za významnou překážku odlišný vzhled, cizí původ, jinou mentalitu a kulturu. Další 3% dotazovaných ale pociťovalo jako hlavní bariéru integrace diskriminaci, nerovné zacházení, rasismus, nenávisť a nevraživost domácích obyvatel. Všechny tyto faktory spolu podle mého názoru souvisí a váží se ke xenofobii české společnosti (Schebelle, Horáková, 2012: 57). Uvedené výsledky jsou v rozporu se všemi závěry, které jsem uvedla výše v podkapitole 3.3. Důvod je ten, že i přes to, že se všechny uvedené názory vyskytly v žebříčku bariér takto vysoko, stále se jedná o poměrně nízké procento ve srovnání s počty procent uvedených v podkapitole 3.3.

Za další významnou bariéru považovali respondenti ekonomické faktory, které zahrnují například nízký příjem, horší přístup k zakázkám, nemožnost získat půjčku nebo nedostatečnou integraci na trhu práce (mj. podřadné práce nabízené cizincům a nezájem zaměstnavatelů cizince zaměstnávat). Mezi další bariéry vnímané respondenty patřila například česká legislativa, institucionální a administrativní bariéry, stesk po domově a odloučené rodině, nedostatek sociálního kapitálu a zázemí, nedostatek volného času nebo fakt, že respondent postrádá vlastní bydlení (Schebelle, Horáková, 2012: 57). K obdobným výsledkům dospěl navazující výzkum z roku 2013 (viz Schebelle, Horáková a kol. 2013: 71-76). Za zajímavou v této oblasti považuji též práci Schebelle, Kubáta a kol. z roku 2015, kterou jsem také výše využila jako zdroj informací.

V této stěžejní kapitole teoretické části práce jsem za pomoci aktualizované KIC a několika různých výzkumů popsala bariéry integrace cizinců ze třech různých pohledů. Některé z překážek se ve všech třech oblastech opakovaly, ale považuji za zajímavé a důležité pohlížet na stejnou bariéru z různých úhlů pohledu. V poslední kapitole teoretické části ještě navážu možnostmi řešení bariér, jelikož i této oblasti se bude týkat praktická část práce.

4 Návrhy řešení a doporučení

V následující části se budu věnovat tomu, jakými návrhy řešení bariér integrace se zabývají jednotliví autoři ve svých pracích. Pro uchování logické návaznosti budu vycházet ze stejných výzkumů, jako v předchozích kapitolách. Tuto kapitolu jsem připojila z toho důvodu, že směřuje k naplnění jednoho z dílčích cílů. Bude však o mnoho stručnější než předchozí část, jelikož tento cíl není pro práci primární. Návrhů řešení a doporučení je v uvedených dokumentech obrovské množství, uvedu pouze tři nejdůležitější návrhy z pohledu samotných cizinců.

Gabal (2004:18) popisuje nutné změny v imigrační a integrační politice. Podle něj je potřeba snížit administrativní náročnost a byrokracii, která klade cizincům překážky. S tím souhlasí samotní cizinci. Dvacet tři procent respondentů, což představuje první místo v tabulce, ve výzkumu Schebelle a Horákové by doporučilo zjednodušit a zlevnit migrační politiku (2012: 62). Pět procent dotazovaných by pak doporučilo zlepšit práci úředníků (jmenovitě byla uvedena policie) a celkovou atmosféru na úřadech, podporovat pozitivní přístup úředníků vůči cizincům a aktivně jim pomáhat, zlepšit komunikaci na úřadech (2012: 63). Rákoczyová s Trbolou ve své práci podporují vznik integrační sítě na lokální úrovni a lepší institucionální zakotvení agendy integrace cizinců prostřednictvím zavedení pracovní pozice zaměřené na integraci cizinců (2008: 52). Přitom je podle nich potřeba dodržet několik zásad: oddělit náplň práce zaměstnanců od integrace jiných skupin (např. Romů, lidí s handicapem apod.), spolupracovat s ostatními aktéry integrace cizinců a zajistit dostatečnou informovanost samotných přistěhovalců.

Jako druhé nejdůležitější doporučení uvádějí dotazovaní podle Schebelle a Horákové (2012: 62) v oblasti zaměstnanosti. Navrhují např. zlepšit přístup cizincům k pracovním příležitostem, umožnit jim výběr zaměstnání, zlepšit pracovní podmínky nebo nabídnout pomoc při začlenění v práci. K této problematice popisuje KIC celou řadu návrhů opatření (2016: 27), z nichž jako nejdůležitější vnímám např. zvyšování informovanosti zaměstnavatelů o podmínkách zaměstnávání cizinců nebo poskytování aktuálních a snadno dostupných informací v oblasti zaměstnanosti v širokém spektru jazykových verzí tak, aby byly pro cizince srozumitelné. Za velmi užitečné považuji též návrhy zaměřit se na cizince vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce,

jako na skupinu se zvláštními potřebami, zajistit efektivní využívání rekvalifikačních kurzů českého jazyka a posílit prevenci pracovního vykořisťování (KIC, tamtéž).

Třetí největší skupina dotazovaných ve výzkumu Schebelle a Horákové směřovala svůj návrh české vládě. „11 % respondentů doporučilo vládě České republiky, aby více dbala na dodržování základních lidských práv a učinila kroky, které by zlepšily jejich vymahatelnost (rovné podmínky pro cizince, antidiskriminační opatření), dále, aby zlepšovala životní podmínky a informovanost cizinců, a projevovала více pochopení pro cizince. Rovněž by měla posilovat toleranci a bojovat s předsudky vůči cizincům“ (Schebelle, Horáková 2012: 63). Téma informovanosti se táhne napříč celou Konceptí integrace cizinců. KIC například rozděluje návrhy opatření týkající se informovanosti do třech fází: předodjezdové informace, adaptačně-integrační kurzy a kurzy pro cizince s dlouhodobým nebo trvalým pobytem (2016: 28).

Významným návrhem KIC odpovídajícím na uvedené žádosti respondentů je motivace krajů a obcí k účasti cizinců na tvorbě veřejné politiky prostřednictvím jejich zapojení do poradních orgánů, vytváření komunitních plánů a integračních politik (2016: 31). Další návrh opatření KIC, který směřuje k posilování tolerance a k boji proti předsudkům, je návrh k vytvoření nové komunikační strategie k posílení komunikace témat migrace a integrace, zaměřenou na laickou i odbornou veřejnost (2016: 33). Zajímavý návrh opatření přináší Rákoczyová a Trbola (2008: 53), kteří spatřují značný potenciál v umožnění aktivní i pasivní účasti v komunálních volbách dlouhodobě usazeným cizincům. Tento nástroj již podle §4 zákona 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, částečně existuje. Týká se především občanů Evropské unie s trvalým pobytem v ČR.

Dokumenty, které jsem při zpracování této kapitoly použila, obsahují obrovské množství návrhů opatření, jak jsem již uvedla výše (viz Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí autorek Schebelle a Horákové, KIC a Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků Ivana Gabala). Mým cílem bylo prezentovat nejvýznamnější návrhy z pohledu samotných cizinců a podpořit je ostatními uvedenými dokumenty pro vytvoření komplexního pohledu. Tato závěrečná pasáž teoretické části práce má uzavřít rámec vytvořený v průběhu práce a společně s ostatními částmi posloužit jako teoretický podklad pro praktickou část práce, kde budu mimo jiné zkoumat aktivitu cizinců v odstraňování bariér integrace – budu se snažit zjistit, co oni sami dělají pro odstranění uvedených překážek.

5 Metodologie

V metodologické části popíši metodu, již jsem pro své výzkumné šetření využila, dále se zde budu zabývat technikou sběru dat a technikou výběru výzkumného vzorku a způsobem analýzy dat. Důležitou součástí tvoří též etické otázky výzkumného šetření a limity výzkumu. Při zpracování této části čerpám především z publikace Jana Hendla *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* z roku 2005.

Má výzkumná činnost se skládá ze dvou oblastí, kdy v rámci jednoho rozhovoru hledám odpovědi jak na otázky týkající se bariér integrace cizinců, tak na otázky ohledně faktorů, které naopak integraci cizincům usnadňují. Druhou část výzkumu využiji pro svou absolventskou práci, jež vzniká paralelně s touto bakalářskou prací. Na začátek metodologické části uvádím své výzkumné otázky, jejichž odpověď by měla vést k naplnění cíle bakalářské práce. Položila jsem si dvě výzkumné otázky, a to:

- S jakými překážkami se cizinci setkávají při začleňování do české společnosti?
- Co mohou cizinci dělat pro odstranění či zmírnění těchto překážek?

Jak píše Hendl, výzkumné otázky musí odkazovat a navazovat na určitý teoretický základ a naopak volba teorie závisí na výzkumných otázkách. Teorie řídí aktivity ve výzkumu, bez ní má výzkumník potíže jak při určování potřebných dat, tak při jejich analýze (Hendl 2005: 146). Proto jsem se při tvorbě otázek do své výzkumné činnosti opírala o teoretickou část této bakalářské práce a ze stejného důvodu jsem také do teoretické části zahrнула již několik vzniklých výzkumů, od jejichž výsledků jsem se odrazela při vytváření vlastního výzkumu.

5.1 Metoda

Odpovědi na výzkumné otázky jsem se rozhodla získat kvalitativní metodou, neboť ta představuje proces hledání porozumění dané problematice. Tato metoda je založena na vyhledávání a analýze jakýchkoli informací, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, následně se pak provádí závěry (Hendl 2005: 50). Jak píše Miles a Cresswell 2003, Huberman 1994, Bogdan, Biklen 1992 (dle Hendl 2005: 52), hlavním úkolem kvalitativní metody je objasnit, jak lidé ve svém prostředí a situaci chápou to, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své každodenní interakce. O

pochopení stejných oblastí šlo i mně během mé výzkumné činnosti. Hendl dále uvádí, že kvalitativní metoda umožňuje získat podrobný popis a vhled při zkoumání jedince a skupiny, přičemž je zkoumá v přirozeném prostředí a dobře reaguje na místní situace a podmínky. Naopak nevýhodou této metody může být to, že získanou znalost nelze zobecnit na celou populaci (na rozdíl od kvantitativního výzkumu, ve kterém naopak zobecnění získaných dat na celek představuje hlavní cíl). Kvalitativní metoda dále obtížněji testuje hypotézy a teorie, sběr dat a jejich analýza jsou také často časově náročné. Jelikož kvalitativní výzkum je z velké části založen na subjektivním výkladu, může se navíc výzkumník jednoduše dopouštět ovlivňování výsledků svými osobními preferencemi. (Hendl 2005: 52).

5.2 Technika sběru dat

Ke sběru dat jsem použila techniku polostrukturovaného rozhovoru s dotazovanými jedinci. Rozhovory jsem zaznamenávala prostřednictvím zařízení umožňující audio nahrávání. Na základě záznamů jsem provedla přesnou transkripci rozhovorů a následně data analyzovala. Hendl pro polostrukturovaný rozhovor používá pojem „rozhovor pomocí návodu.“ Návod k rozhovoru podle něj představuje seznam otázek nebo témat, jež výzkumník potřebuje v průběhu rozhovoru probrat. Tazatel ale může podle situace otázky přizpůsobovat, měnit jejich pořadí, některé otázky přidat nebo naopak vynechat (Hendl 2005: 174). Přesně tak jsem při sběru dat postupovala i já. Vytvořila jsem si seznam deseti okruhů otázek, které jsem následně modifikovala podle situace. Rozhovory s jednotlivými respondenty trvaly přibližně v rozmezí 40 – 70 minut. Setkání probíhala v místech, která určili respondenti tak, aby se v jejich průběhu cítili příjemně a bezpečně. Dva z rozhovorů probíhaly i prostřednictvím Skype, protože z časových důvodů nebylo možné domluvit osobní setkání.

Hendl uvádí, že hlavní znak polostrukturovaného dotazování představuje definovaný účel, určitá osnova a velká pružnost celého získávání informací. Sběr dat v kvalitativním výzkumu má vytvořit vztah, kdy se teoretický rámec výzkumníka a respondenta překrývají; tazající se má dotazovanému přizpůsobovat (2005: 166). Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, se při využití kvalitativní metody dotazovaným nikdy nepředkládají předem určené, uzavřené formulace odpovědí, ani jejich kategorie. Volněji utvářené dotazování znamená mnohem větší svobodu respondenta, což s sebou nese několik výhod. Je například možné přezkoušet, zda účastník otázkám porozuměl.

Dotazovaný dále může vyjavit své subjektivní názory a samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti (Hendl 2005: 166).

5.3 Výběr vzorku

Respondenty do svého výzkumu jsem vybírala účelově. Tento způsob závisí pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a co je možné pozorovat (Disman 2002: 112). Podle Hendla závisí počet případů a jejich výběr na účelu studie. Tato metoda výběru vzorku je volbou informačně bohatých případů pro hlubší studium, proto se velmi často používá při kvalitativních výzkumných činnostech (Hendl 2005: 154).

Jak píše Disman, účelový výběr neumožňuje širokou generalizaci závěrů. To ale neznamená, že by tyto závěry nebyly užitečné, jen je nelze zobecnit. Při použití účelového výběru vzorku je velmi důležité, aby výzkumník jasně, přesně a otevřeně definoval populaci, kterou vzorek reprezentuje (Disman 2002: 112-113). Disman dále uvádí, že pro některé populace je užití účelového výběru vzorku jediným řešením. Platí to například pro etnické menšiny, protože v žádné zemi neexistují jejich spolehlivé a vyčerpávající seznamy (Disman 2002: 113).

Hendl uvádí, že shromažďování informací se ukončí tehdy, když je dosaženo teoretické saturace (2005: 151). Disman používá též termín „teoretická nasycenost“ a píše, že patří mezi nejdůležitější nástroje pro kvalitativní výzkum (2002: 115). Znamená to, že z výzkumníkovy hlediska už se teorie vyvinula a nepředpokládá se, že další respondenti přinesou nové poznatky, které by mohly přispět k její změně (Hendl 2005: 151).

5.3.1 Kvalitativní výzkum pro tuto bakalářskou práci

Výzkum probíhal v Prachaticích od konce prosince 2016 do začátku února 2017. První z rozhovorů nicméně proběhl již v listopadu roku 2016, jednalo se o zkušební rozhovor (podrobněji o tomto píše níže). Pro účely mého výzkumu jsem oslovila šest respondentů a všichni souhlasili s tím, že mi rozhovor poskytnou. Soubor dotazovaných tvoří jedna žena a pět mužů ve věku od 21 do přibližně 50 let. Každý respondent má jinou národnost, výzkum se tedy skládá z respondentů šesti různých národností: Velká Británie, Arménie, Etiopie, Nepál, Vietnam a Rusko. Tyto národnosti jsem vybrala

záměrně z několika důvodů. Jednak existuje poměrně velké množství výzkumů, jejichž respondenty tvoří především lidé s ukrajinskou, ruskou a vietnamskou národností, nenašla jsem ale žádnou publikaci, která by obsahovala národnostně širší spektrum dotazovaných. Považovala jsem proto za zajímavé porovnat odpovědi respondentů s různorodým kulturním zázemím. Výzkum probíhal v Prachaticích, které dříve patřily mezi nejmenší okresní města České republiky. Většina ostatních výzkumů zabývajících se integrací cizinců pochází z velkých českých měst. Mě ovšem zajímalo, jak vypadá situace na maloměstě, ve kterém ale žije poměrně velké množství cizinců (viz následující podkapitola).

Vybírala jsem si respondenty, o nichž jsem věděla, že v České republice pobývají již dlouhou dobu a dorozumí se dobře česky, a kteří mi tudíž budou schopni prostřednictvím rozhovorů poskytnout validní data. Předpokládala jsem, že se nejčastěji bude jednat o respondenty s trvalým pobytem, ukázalo se ale, že většina již vlastní české občanství. S jednou výjimkou, kdy respondent v současné době má trvalý pobyt, ale nachází se v procesu získávání občanství. Prvním respondentem byl respondent z Velké Británie, na tomto rozhovoru jsem si ověřila funkčnost okruhů otázek a následně provedla jejich drobnou úpravu.

5.3.2 Prachatice

Prachatice jsou okresem nacházejícím se v Jihočeském kraji, konkrétně v jeho jihozápadní části. Svou rozlohou se řadí na čtvrté místo v rámci kraje. Vykazuje nejnižší hustotu obyvatelstva ze všech jihočeských oblastí, trvalý nebo dlouhodobý pobyt zde má necelých 51 tisíc obyvatel; přímo v Prachaticích pak žije přes 11 tisíc obyvatel (Charakteristika okresu Prachatice). Podle Českého statistického úřadu žilo k 31. 12. 2015 na území Jihočeského kraje 16 390 cizinců, od roku 2011 se jedná o vzestupný charakter (Cizinci). Z toho konkrétně v okrese Prachatice žilo 1081 obyvatel s jinou než českou státní příslušností k 31. 12. 2014. Výrazně nejvýznamnější skupinu cizinců tvoří Vietnamci, dále pak státní příslušníci Ukrajiny, Slovenska, Německa a Rakouska. V Prachaticích jsou pak zastoupeni také Francouzi, Britové, Arméni, Bulhaři, Rumuni a Nepálci (Statistická ročenka...). Také na základě výzkumu se dá předpokládat, že celkový počet obyvatel Prachatic narozených mimo Českou republiku, je vyšší.

5.4 Analýza dat

Rozhovory zachycené v audio podobě jsem přepsala technikou doslovné transkripce s některými znaky komentované transkripce. Záměrně jsem nepřenášela text do spisovného jazyka, ani jsem neopravovala chyby, které cizinci v mluvené řeči udělali. Pomocí tří po sobě jdoucích teček jsem zaznamenala naše odmlčení a pomocí citoslovcí označila různá zadržnutí během mluvení. Dále jsem do transkripce zaznamenala smích. Hendl uvádí, že pro podrobné vyhodnocení dat je transkripce nutnou podmínkou (2005: 208). Jedná se však o časově velmi náročnou proceduru.

Transkripce rozhovorů jsem následně kódovala v programu MAXQDA a vytvářela tak kategoriální systémy. Ty slouží, jak píše Hendl, k provádění redukce dat. Pomocí kategoriálních systémů se data uspořádávají tím, že se přiřazují k různým nadpisům – kódům. V kvalitativním výzkumu se vytvářejí pro daný konkrétní případ z empirického materiálu, zatímco u kvantitativní metody jsou kategoriální systémy předem dané. Základní myšlenka podle Hendla spočívá v tom, že navrhované kategorie představují zobecnění vycházející z nasbíraných dat (Hendl 2005: 211). Během kódování jsem prošla všemi jeho fázemi: otevřeným, axiálním a selektivním kódováním:

- *Otevřené kódování* odhaluje v datech určitá témata, která mají vztah k položeným výzkumným otázkám i literatuře. Nekódovala jsem slovo po slovu, ale podle odstavců – každá odpověď představovala jeden odstavec (Hendl 2005: 247).
- Během *axiálního kódování* jsem hledala interakce mezi kódy a tvořila osy, jež propojily jednotlivé kategorie. Hledala jsem související koncepty a rozhodovala se, jestli je možné je rozdělit na podkoncepty, nebo je naopak sloučit do jedné kategorie obecnější. V tom mi také pomáhal teoretický rámec, jenž ukázal, které kódy lze mezi sebou smysluplně propojovat (Hendl 2005: 248).
- Na základě axiálního kódování jsem pak v průběhu *selektivního kódování* identifikovala hlavní témata pro tuto bakalářskou práci, která díky procesu kódování vyšla najevo. Do vzniklých hlavních témat jsem integrovala ostatní kategorie (Hendl 2005: 251).

Popis výsledků budu tvořit rozbořením axiálních kódů. Od tohoto popisu pak přejdu ke zdůvodnění ústřední kategorie, jež usnadňuje porozumění materiálu, který jsem získala během kódování (Hendl 2005: 252).

5.5 Etické otázky výzkumu

Jak píše Hendl, je potřeba získat od respondentů informovaný souhlas, neboli osoba se zúčastní výzkumné činnosti pouze tehdy, pokud s tím souhlasí (Hendl 2005: 155). Vytvořila jsem tedy informovaný souhlas, který jsem před každým rozhovorem předala respondentovi, aby si jej přečetl a případně podepsal (ve dvou případech nebylo možné získat podpis osobně, proto jsem zaslala informovaný souhlas elektronicky a dotazovaní jej poslali zpět i s naskenovaným podpisem). Žádný z dotazovaných podepsání neodmítl, z toho důvodu jsem mohla se všemi provést rozhovor. Všichni respondenti jsou zletilí, nepotřebovala jsem proto žádný souhlas zákonného zástupce. V informovaném souhlasu jsem dotazované ujistila o jejich anonymitě, o mém citlivém zacházení s nahrávkami a mé mlčenlivosti ohledně získaných dat. Součástí je dále ujištění o tom, že dojde k autorizaci textu a že tedy každý z respondentů bude mít možnost se k uvedeným údajům vyjádřit a opravit je. Informovaný souhlas dále zahrnuje údaj o tom, že osoba má právo kdykoli od výzkumné aktivity odstoupit. Největší důraz jsem kladla na to, aby cizinci předem věděli, že budu rozhovory nahrávat, a aby se proto mohli rozhodnout, zda se svojí účastí na výzkumné činnosti souhlasí či ne.

Aby došlo k zajištění soukromí účastníků, vymazala jsem z výzkumu veškeré citlivé údaje, např. jména, která se během rozhovorů objevila (ať už se jedná o údaje o příbuzných respondentů nebo úředníků, se kterými přišli do styku a podobně). Dále jsem odstranila také všechny informace o adresách účastníků nebo dalších bližších lokacích, jež by mohly prozradit identitu účastníků. Jediný známý údaj o lokalitě je ten, že výzkum probíhá v Prachaticích. Tuto informaci není možné cenzurovat, neboť přispívá k naplnění cíle práce.

Abych zajistila co největší emoční bezpečí respondentů, nechala jsem vždy výběr místa, kde by se měl rozhovor uskutečnit, na jednotlivých dotazovaných (jak jsem již uvedla výše). Vždy jsem aktivně naslouchala, zrcadlila a reflektovala, často jsem se také prostřednictvím shrnutí určitého úseku informací ujišťovala, zda jsem porozuměla

správně tomu, co mi respondent sděluje. Pouze velmi malé procento otázek mělo emočně citlivý charakter, nebylo proto potřeba dalších opatření.

5.6 Slabé stránky výzkumu

Lincoln a Guba, 1985 (dle Hendl 2005: 148) rozdělují nebezpečí pro validitu dat do tří kategorií:

- *U reaktivity* se jedná o to, že přítomnost výzkumníka může ovlivnit data, na která se výzkum zaměřuje. V případě této výzkumné činnosti nešlo ani tak o mou přítomnost, jako spíš o fakt, že je rozhovor nahráván. Takový pocit jsem měla u jednoho z respondentů, že totiž kdyby se bývalo jednalo o neformální schůzku bez přítomnosti nahrávacího zařízení, byl by se se mnou dotazovaný podělil o daleko více informací.
- Jelikož kvalitativní metoda výzkumu se do značné míry zakládá na subjektivitě, může dojít ke *zkreslení ze strany výzkumníka*. Jedná se o předsudky a vlastnosti jednotlivců, které mohou ovlivnit jak výběr výzkumných otázek, tak i proces sběru dat a oprávněnost závěrů.
- *Zkreslení ze strany zkoumané osoby* může mít mnoho podob od zatajování informací až po jejich zkreslování. To také souvisí s tím, co jsem uvedla výše u bodu týkajícího se reaktivity.

V konkrétním případě této výzkumné činnosti se může jednat také o specifickou kombinaci zkreslení ze strany výzkumníka i respondenta. Jelikož výzkumnou populaci tvoří cizinci, snadno může dojít k nepochopení nebo špatné interpretaci otázky nebo odpovědi. Abych toto riziko snížila, vybírala jsem si pro výzkum cizince, kteří v ČR pobývají dlouhodobě, a o kterých jsem věděla, že jejich znalost českého jazyka na komunikační úrovni je vysoká. Dále je podle mého názoru v rozsahu bakalářské práce velmi obtížné dosáhnout absolutní teoretické saturace. Ani já jsem nebyla schopna jí stoprocentně docílit, což snižuje kvalitu mé výzkumné činnosti.

6 Výsledky a diskuze

V této kapitole představím výsledky, jež vzešly z výzkumné činnosti. Výsledky vždy podpořím doslovnými citacemi respondentů. Provedu též diskuzi, ve které budu odkazovat na poznatky, které jsem popsala v teoretické části práce. Na úvod jsem pro přehled vytvořila seznam respondentů, v němž uvádím základní údaje významné pro tuto práci: jedná se o pohlaví, národnost, povolání, délku a u některých respondentů důvod, proč si pro život vybrali zrovna město Prachatic. Dále uvedu též důvody, proč respondenti opustili rodnou zem. Považuji to za důležité proto, abych ukázala, že motivy jednotlivých respondentů, proč odejít žít do České republiky, se velmi odlišují. Pro zachování anonymity dotazovaných budu dále v textu používat pro označení respondentů kódy R1 – R6. Úmyslně nepoužívám vymyšlená jména, abych se vyhnula stereotypním označením, používat česká jména mi taktéž nepřipadá vhodné.

6.1 Přehled respondentů

Respondent č. 1 (dále pouze R1): Muž, národnost britská. Nyní pracuje jako nákupčí specialista u firmy. V současné době má trvalý pobyt, ale nachází se v procesu získávání českého občanství. V České republice pobývá 26 let. Původně sem přijel jako turista, chtěl rok cestovat. Nakonec se zde ale oženil a usadil. Nejprve pracoval v Teplicích, ale z důvodu špatné kvality ovzduší se rozhodl odcestovat na Šumavu. Tak se dostal do Prachatic, kde dodnes žije.

Respondent č. 2 (R2): žena, národnost arménská. Je osobou samostatně výdělečně činnou. Má české občanství, v ČR pobývá 24 let. Základní školu již částečně absolvovala v Prachaticích, poté studovala také českou střední školu. Rodina odešla z Arménie z důvodu války a nefunkčního systému ekonomiky v zemi („v osmdesátém devátém začala válka mezi Arménií a Ázerbájdžánem (...) na jedné straně válka, na druhé straně tam nefungovala ekonomika vůbec (...) v devadesátém prvním...v uvozovkách jsme se osamostatnili od Sovětského svazu“). Do Prachatic se dostali přes firmu, která nabídla respondentčiným rodičům práci („ono, trošičku Prachatice si vybraly nás, respektive místní zemědělská firma“).

Respondent č. 3 (R3): muž, národnost etiopská. V současné době pracuje jako OSVČ – provozuje síť indických restaurací, původním povoláním je ale gynekolog.

České občanství získal v roce 2003 nebo 2004, ponechal si zároveň občanství etiopské. V ČR pobývá od roku 1985, tedy nejdéle ze všech respondentů. Do České republiky původně přijel studovat, v době jeho studií probíhal v Etiopii válečný konflikt („*my jsme byli...kdysi socialistický stát...takže...socialismus tehdy jakože...dával jako bratrská pomoc a...takže my jsme...studovali, ty, kteří jsme měli dobré výsledky, jako k maturitě, tak jsme mohli vybrat z lepších států jako Českoslovakia anebo Jugoslavia...ehm...nebo NDR. Takže takhle jsem, takhle jsem dojel. (...) Když jsem odletěl z mého domova, situace u nás byla hodně špatná. Hodně špatná, protože byla válka, válčili, takže každej chtěl...utéct jako*“).

Respondent č. 4 (R4): muž, národnost vietnamská. V současnosti studuje v Českých Budějovicích, obor obchodní podnikání. Po ukončení studií plánuje začít podnikat v České republice nebo v zahraničí, zpět do Vietnamu se ale vracet nechce („ve Vietnamu tam...je těžší život pro, třeba kdybych tam měl rodinu, tak určitě třeba moje děti by to měly těžší třeba si tam sehnat práci“). V roce 2013 získal české občanství, ponechal si ale i občanství vietnamské. Ve Vietnamu žil do svých 7 let, prošel tedy v České republice všemi stupni vzdělávání, včetně toho předškolního. Do České republiky a potažmo do Prachatic přijela rodina proto, že zde otec hledal práci („táta po několika letech zase sem přijel zpátky, chtěl sem...protože tady měl ještě známý jako za dob války, když tady pracoval, měl ještě tady známý, takže sem přijel, zkusit, jestli to tady jde taky podnikat, hm...tady jako se mu zalíbilo, takže tady pak zůstal a postupně teda...ehm...zařídil, abymse...jako dostali celá rodina“).

Respondent č. 5 (R5): muž, ruská národnost, pochází však z Ukrajiny. V současné době pracuje jako OSVČ, v minulosti byl ale zaměstnán jako dělník. V roce 2003 se stal českým občanem, celkem žije v České republice 22 let. Do Česka a zároveň do Prachatic přijel za bratrem („Já jsem přijel kvůli sloučení rodiny“).

Respondent č. 6 (R6): muž, národnost nepálská. Studuje v Brně obor Mezinárodní teritoriální studia, rodiče pracují jako OSVČ. V roce 2015 získal české občanství, pobývá zde 13-14 let. Z Nepálu rodina odešla kvůli válečnému stavu v zemi („u nás byla nějaká občanská válka a tohles to, tak...třeba já si pamatuju, že já jsem měl chodit do školy a...osum měsíců ze dvanácti byly jakoby...školy zavřené“). Do Prachatic pak přijeli prakticky ze stejného důvodu, který uvedl R4 („vono, táta sem přijel, nějak s Čechem tady dělali něco a začalo se jim trochu dařit a tak...táta chtěl mít taky svoji rodinu u sebe, že jo, tak jsme přijeli já a mamka (...) a to je vlastně celý“ R6).

Výše zmíněná data ukazují, že dotazovaní některé charakteristiky sdílí. Všichni respondenti již pobývají na území České republiky delší dobu než v zemi původu (např. R2: „*koneckonců, tady jsem žil víc jak doma, když to počítám.*“ R5: „*Já nevím, jak sebe vůbec zařadit, jo, protože já už jsem v Čechách dýl, dýl než na Ukrajině.*“)

Všichni respondenti jsou českými občany, kromě jediného, který se však nachází v procesu získávání občanství. Většina respondentů též působí jako osoba samostatně výdělečně činná. Dva z respondentů studují, nicméně rodiče obou z nich pracují také jako OSVČ.

6.2 Kategorie dat a prezentace okruhů otázek položených respondentům

Ze zpracovaných dat vyplynuly následující kategorie a subkategorie, jež poslouží jako struktura pro prezentaci výsledků, kterou se budu zabývat níže.

1) začlenění do společnosti

- Význam výrazu „začlenění“ pro respondenty
- Úroveň začlenění
- Nucená asimilace

2) Integrace jako oboustranný vztah

3) Bariéry integrace

- Administrativní, byrokratické a legislativní překážky
- Obavy z vyřizování a prodlužování pobytů
- Role politiků
- Jazyk
- Reakce okolí na vzhled
- Bydlení, zaměstnání
- Hrozba tvorby ghett

4) postoje majoritní společnosti

- Xenofobie
- Negativní přístup majoritní společnosti, předsudky a stereotypy
- Poté, co Češi cizince osobně poznají, přestanou být xenofobní

5) Návrhy pro odstranění či zmírnění identifikovaných překážek

Následující otázky představují základní okruhy dotazů, jež jsem pokládala respondentům. Modifikovala jsem je podle situace – ne vždy jsem všechny z uvedených otázek pokládala, jindy jsem naopak nějaký dotaz přidala; měnila jsem jejich formulaci. Uvádím zde tedy pouze taxativní výčet. Okruhy dotazů jsem tvořila na základě poznatků získaných v teoretické části práce tak, abych získala odpovědi na výzkumné otázky uvedené v metodologii.

1) Co považujete za začlenění do společnosti? Cítíte se být začleněn? Co vám pomáhá? Co Vám překáží?

2) Jaké jsou Vaše zkušenosti s českými institucemi, úřady a zákony? Jaké jsou vaše zkušenosti se získáváním nebo prodlužováním pobytu?

3) Jaké máte zkušenosti s vyplňováním formulářů na úřadech a s postoji úředníků?

4) Vnímáte tlak ze strany majoritní společnosti na to, abyste se úplně vzdal/a své kulturní identity a místo toho přijal identitu českou?

5) Máte zkušenosti s xenofobií nebo diskriminací své osoby? Pokud ano, jak často se tyto jevy vyskytovaly? Jaké máte zkušenosti s diskriminací/bariérami v práci?

6) Jak se vám žije v Prachaticích? Proč jste si toto město vybral/a? Jak vnímáte dostupnost vhodného bydlení? Bydlel/a jste v ČR i jinde než v Prachaticích? Pokud ano, můžete porovnat dostupnost bydlení v Prachaticích a jinde?

7) Z čeho máte v ČR v souvislosti s bariérami integrace největší obavy, máte-li nějaké?

8) Jaké jsou vaše návrhy pro odstranění bariér, zlepšení situace? Zlepšení ve které oblasti je podle vás stěžejní pro zlepšení celé situace? Co pro zlepšení situace můžete dělat vy sami?

9) Kdyby Váš stát hrál zápas s ČR, komu byste fandil/a?

6.3 Začlenění do společnosti

V rámci zachování logické struktury práce se nejprve budu zabývat kategorií týkající se začlenění respondentů do společnosti. Budu odkazovat na informace popsané v teoretické části práce.

6.3.1 Význam výrazu „začlenění“ pro respondenty

Pojem „integrace“ jsem definovala hned na úvod první kapitoly teoretické části této práce. Např. Slowík (2012) chápe integraci jako naprosto přirozený proces týkající se každého člověka, při němž dochází ke sjednocování nebo spojování menšinové a většinové skupiny v jeden nový celek, který nese znaky hodnot obou stran (viz výše). Z hlediska výzkumného cíle jsem považovala za důležité zjistit, jak tento pojem vnímají cizinci, proto jsem se na úvod ptala: **„Co považujete za začlenění do společnosti?“** Tato otázka nás vždy vhodně uvedla do tématu rozhovoru.

Odpovědi dotazovaných lze shrnout takto: Integrace podle nich znamená chovat se tak, aby byl člověk přijat majoritní společností. R4: *„Já si myslím, že se všim jako si vycházet, jak s místními, nemít žádné problémy...ehm...a tak jako celkově...ehm...jako nějak se zapojit do společnosti asi, do...většinový společnosti.“*

R5: *„Když vás ostatní neberou jako cizího. A stává se to především tím, že...na sebe nějak neupozorňujete nebo se nevyčleňujete a chováte se podle pravidel a zákonů a zvyklostí místních obyvatel.“*

R6: *„Začlenit se jako...nevím, když tě asi přijme ta společnost nebo...určitý okruh tvých, tvé...ehm...toho okolí a znamená to, že...že už tě přijmou jako sobě rovného a...berou tě...jako plnohodnotného spoluobčana. (...) Asimilovat se znamená jakoby nedělat problém. To je ten, to je ten hlavní myšlenka (...) nedělat prostě problém.“*

Z odpovědí vyplývá, že někteří respondenti nemají ujasněnou představu o rozdílech mezi pojmy „integrace“ a „asimilace“ a tudíž tato slova zaměňují. To bude patrné ještě několikrát.

6.3.2 Úroveň začlenění respondentů do společnosti

Jak jsem psala výše, Bosswick s Heckmannem (dle Rákoczyové a Trboly 2009: 25) popisují čtyři dimenze sociálního začlenění, z nichž nejvyšší možnou formou je identifikační integrace. V takovém případě cítí cizinec sounáležitost s novou společností. Jelikož se této poslední dimenze málokterému cizinci podaří dosáhnout, zajímala jsem se o to, jestli se dotazovaní sami cítí být identifikováni s českou společností. Proto jsem respondentům pokládala následující otázku: **„Kdyby Váš stát hrál zápas s Českou republikou, komu byste fandil/a?“**

R2 a R5 jsou v České republice začlenění na úrovni identifikační integrace, ať už z hlediska odpovědi na výše uvedenou otázku nebo z charakteru jiných odpovědí: „*Já bych řekla trošičku...abych naštvála naše, tak fandím Čechům. (...) Mně vyhovuje jakoby to...úplně všechno, pro mě je stokrát lepší, nebo ne lepší, prostě se cítím v tom lépe, než...arménský způsob přemýšlení, arménský způsob vnímání toho světa.*“ (R2)

R5: „*Mně je jedno, kdo z nich vyhraje, jo? (...) Koukam na hokej a v hokeji to je jasná, protože Ukrajinci tam nehrajou, takže...takže fandím Čechům, to je jasná. (...) Když jsem přijel, tak...tak jsem se do České republiky zamiloval v podstatě. Tady se mi strašně líbilo. Ten jazyk jsem chtěl vyučit.*“

R3 a R6 se pohybují mezi interaktivní a identifikační dimenzí (viz kapitola 1.1). R3 by fandil svému státu („*No, jako...nechci lhát, ale budu, budu fandit Etiopii*“), nicméně z charakteru jeho odpovědi je zřejmé, že do určité míry se ztotožňuje s českou společností („*Díky našim politikům*²“). Velmi podobně odpovídal také R6: „*Já bych...já bych fandil...Ehm...já nevím, asi Nepálu, hele, asi Nepálu. (...) Nejsme koloniální země*³. *Jo?*“

Nejméně se s českou společností identifikuje R4: „*Ehm...spíš asi Vietnamci. Vono sice i...i když tady jako bydlím, tak...ehm...kulturně a...všechno, spíš jsem pořád jakoby Vietnamec a spíš jako, cítím jako víc blíž jako k Vietnamu než...v Česku.*“

6.3.3 Nucená asimilace

Asimilace tvoří jednu ze čtyř akulturačních strategií a jak jsem popsala výše, odborníci ji považují za problematický jev. Výzkumy, z nichž jsem čerpala v teoretické části práce, ale ukazují, že 73% dotázaných cizinců vnímalo tlak ze strany Čechů na absolutní přizpůsobení se stylu života většiny. Jelikož považují taková data za znepokojující, ptala jsem se svých respondentů, zda takový tlak na úplnou asimilaci pociťují. Výsledky mé výzkumné činnosti uvedenou informaci nepokrývají. Nucenou asimilaci nepociťoval žádný z respondentů, uvádím pouze příklady odpovědí.

R1: „*Ne, protože...já je nenechám (smích).*“

R2 a R3 se shodují, že pokud si vybrali k životu Česko, musí dodržovat místní pravidla: „*Nikdo mi nenutí, abych...abych dodržovala české zvyky, zcela...jak já budu žít*

² Myšleno českým politikům.

³ Myšleno Česká republika.

svůj život. (...) Když žiju v jiném prostředí, abych přijala jejich pravidla nebo abych...se řídila jejich pravidly, tak...to je normální. “(R2)

R3: „Nějaký tlak jsem...necítil, abych se asimiloval, jako...řikam...jednak já nejsem problematický člověk, takže to mi taky možná pomohlo. Já jsem si vybral tuhle zemi, abych tady žil, tak jsem si říkal, že musím respektovat zákony té země, že jo, samozřejmě. “

6.4 Integrace jako oboustranný vztah

To, že úspěšnost integrace spočívá jak ve snaze cizinců, tak ale také v úsilí majoritní společnosti, jsem zdůrazňovala v průběhu celé teoretické části práce. Oboustrannému vztahu integrace věnují značnou pozornost jednotliví autoři, z jejichž prací jsem čerpala, i Koncepce integrace cizinců. Sami respondenti pak také často kladli důraz na to, že je potřeba nevnímat proces začleňování pouze na straně cizinců.

R1: „Musí to být oboustranný – nejenom, aby stát řekl: ty jsi cizinec, uč se česky...je to pro mě stejně špatný, jako ten cizinec, kdo řekne, já tady česky učit nemusím, protože nechci. “

R2: „To, abysme se my integrovali, tak trošičku musí...musí Češi taky pochopit nás, aby nás přijali. “

R6: „Samozřejmě, ta integrace je v zájmu...všech. Je to v zájmu tebe, prostě každého občana, že se tam vynakládají evropské peníze, že jo. “

6.5 Bariéry integrace

Respondenty identifikované překážky začlenění, jež budu popisovat, jsem rozčlenila do výše uvedených kategorií. Tři z respondentů uvedli, že žádné bariéry nepocítují. *R2: „Nemam žádný bariéry. (...) 23 let jsme tady, takže si myslím, že už nemam důvod se cítit nějak jakoby cizincem v této zemi. “*

R3: „Já se cítím tady jako doma. (...) Ta povaha, česká povaha je mi blízka bych řekl. “

R5: „Já bych neřekl, že bysem pocítil nějaký velký překážky při začleňování. Jo, protože hloupý lidi jsou v každé společnosti, to se nedá jako říct, že by mně někdo nějak...někdy něco...slovně řekl a by mně to nějak bránilo. “

Je pravdou, že všichni respondenti žijí v České republice v současnosti již delší dobu než v zemi původu. V průběhu rozhovorů ale nakonec každý z dotazovaných identifikoval poměrně velké množství překážek, jež pociťoval především v minulosti na začátku svého pobytu.

6.5.1 Administrativní, byrokratické a legislativní překážky

Asi nejdiskutovanější bariéry se týkaly složitosti a diskriminačního charakteru českých zákonů, problémů s cizineckou policií a dalšími úřady a komplikací spojených se získáváním a prodlužováním pobytů a českého občanství. Respondenti výzkumů, z nichž jsem čerpala v teoretické části práce, též považovali daný okruh překážek za významný, procentuálně ovšem zaostával za jinými typy bariér.

V teoretické části také jsem poukazovala na to, že v rámci cizineckého zákona (Zákon č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců) došlo od roku 2009 z pohledu cizinců ke změnám k lepšímu. Respondenti mé výzkumné činnosti se ale spíše shodují na tom, že charakter českých zákonů cizincům nepřeje. Podle R5 dokonce vedly změny v cizineckém zákoně ke zhoršení situace: *„Co se týče těch změn, který proběhly od té doby, do současnosti, tak bych řekl, že teď je to fakt...ostnatá...ostnatý drát kolem České republiky, aby někdo neprolezl. (...) V té době⁴ ten zákon byl poměrně, poměrně přívětivý.“*

České zákony podle většiny respondentů cizince diskriminují. Např. R2: *„Jsou věci, který mi tam nejsou úplně příjemný. (...) Odlišují lidi podle toho jestli jsou ze třetích zemí, to jsme my, z východu, a nebo ste...ze západu z Evropský unie a tak dále. Ty podmínky jsou pro mě úplně nesmyslný.“*

R3: *„Myslím, že jako...cizinci jako hodně v tomhleto diskriminováni jsou, bych řek. Dost, český zákon nepřeje cizincům, bych řek. Tady ministerstvo vnitra zpřísní co nejvíc, nejvíc zákonů, aby, aby...cizinci sem jako nějak moc ne. Všeobecně, ty zákony by mohly být trošku volnější. A...na cizinecký zákony jsou hodně striktní. Až moc striktní.“*

R1 a R3 poukazují dále na složitost a nepřehlednost české legislativy. R3 pak poukazuje na to, že je potřeba překonat roztříštěnost zákonů a dosáhnout souladu s předpisy Evropské unie: *„Jak jsem se stal Čechem, tak jsem zaměstnával hodně cizinců, takže vim, každý rok se měnilo. A každý rok jsme museli zmiňovat spoustu věcí, a zbytečný, a pak potom přijde druhý ministr a zruší to a ten první, a zase, takže, těch*

⁴ V roce 2003, kdy respondent získal české občanství.

formulářích jsme museli taky jako...vyplnit zbytečně moc. Takže říkám, že tam je potřeba ucelení trošku jakože...by to potřebovalo trošku jako...s tou Evropou trošku jako...korigovat, bych řek.“

„Abych to shrnula, tak podle Vás česká legislativa je pro cizince docela překážkou? Pokud jsem Vás dobře pochopila.“

R1: *„Já myslím, že...že by nemus...by to nemuselo všechno být tak...tak složitý, tak asi jo. Ano. Dobře jste to shrnula.“*

Opět se zde ukazuje uzavřenost vietnamské komunity a především problém zprostředkovatelů. Tento jev považuje Koncepce integrace cizinců za velmi znepokojivý a zavádí nástroje, jež mají proti využívání zprostředkovatelů bojovat (viz kapitola 2.3). R4: *„No moc my se téma zákonama teda moc taky jako nezabýváme, jako s...jako komunita. (...) Vietnamci mají vždycky nějakého prostředníka, že si prostě, mají všechny, všechny papíry u toho prostředníka, ten prostředník umí jazyk, umí zákony a vždycky, když je nějaký problém, nějaká změna, tak on nám třeba zavolá a...řekne nám to a... von, von vlastně za to dostane nějaký peníze, dělá taky tlumoč, tlumočnicka, různý, různý ty papíry třeba o prodloužení pobytu, my třeba občas ani nemusíme tam jezdit, stačí mu zavolat a von to už nějak jakoby zařídí.“*

Další významné téma v oblasti administrativy a byrokracie tvořily zkušenosti respondentů s cizineckou policií a dalšími úřady. Praxe dotazovaných byla poměrně ambivalentní. Velmi špatnou zkušenost s cizineckou policií v Prachaticích uvedli dva z respondentů. R2: *„Ty nás docela dost trápili...docela dost ukrutně. Ať už kvůli...různým papírům, ať už kvůli pobytu, kdykoli měli možnost, tak nás vyhošťovali. (...) Cizinecká policie v Prachaticích se velmi často...pořád, ne často, ale celou dobu vlastně, co jsme se obrátili k nim, tak chovali se velmi arogantně, velmi...ehm...nepřátelsky, velmi tak nějak jako kdyby byli páni světa a my bysme byli nevím co.“*

R2 dále uvedla, že přístup uvedených úředníků závisel na národnosti (*„Samozřejmě záleží na tom, z jaké národnosti jste, jakmile jste ze západu, tak je to trošku jiný přístup, jakmile jste od východu, tak je to taky jiný přístup“*) a na malých formách úplatků (*„V Prachaticích docela dost fungovalo jako že jsme dávali dary, aby vůbec na nás jakoby byli aspoň trošku jakoby...příjemnější, tak velmi často bonboniéra.“*

Naši to brali tak jakože...aby aspoň trošičku příjemněji na nás reagovali, tak bylo dobrý jim něco...nějaký menší dar dát“).

S cizineckou policií se potýkal také R3, který ale dary dávat odmítl: *„Prachatická ze začátku dělala velký problémy. No...ale jakmile viděli, že už jsme úspěšní, pak už, pak už se to obrátilo. Ale...ale ten začátek byl těžký a...dokonce byl možná zájem, abysme...tam ukončili, nebo nevim. (...) Prvního kuchaře jsem přivezl bez problémů, pak jsem chtěl další a další. A...byl velký problém (...) a nechtěli pustit další kuchaře. Nevěděl jsem proč. Ale...pak mně to došlo, že...chtěli asi něco, nějaký podplatit, nebo nevim co, a já jsem na to nepřistoupil. Takže takhle se to tahalo půl roku a pak už, pak už to bylo dobrý, no.“*

R1 uvádí dobré zkušenosti s pracovníky cizinecké policie v Prachaticích (*„když jsem vyřizoval papíry úplně na začátku pobytu, tak...to bylo ve městě, kde bydlím, to bylo v Prachaticích, a...chovali se ke mně slušně v cizinecký...v cizinecký policii, až na jednoho pána“*), ale uvádí nepříjemnou zkušenost, kdy přišla policie na kontrolu do jeho zaměstnání. Považuje za diskriminující, že u cizinců nestačí prokázat totožnost stejným způsobem, jako u Čechů: *„Přišla kontrola z cizinecký policie a...všichni cizinci...v tý...ve firmě se museli přijít hlásit s papírama. A já říkám: no, tak tady mám řidičák a...ne, to nestačí řidičák, musíte mít povolení k pobytu. Ehm...tak jsem možná...jsem se cítil pevněji, než jsem měl, protože podle zákona jsem neměl pravdu, já jsem říkal dyť...dyť nepotřebuju nic jinýho, normální český občan potřebuje nějaký...důkaz...identity. A: ne, ne, ne, ne, ne, podle zákona potřebujete...potřebujete povolení od cizinecké policie. (...) Tak jsem se trošku ohradil (smích), já jsem začal říkat, že to je diskriminace (...) a okamžitě odpověď byla: kdybychom my byli někdy u vás, tak bysme taky respektovali zákony. (...) Ten přístup – okamžitý přístup...ehm...připomenutí, že jsem někde, jsem přeci jenom cizinec, a že jako cizinec tak musím respektovat zákony TADY.“*

Kontroly v zaměstnání zažili i ostatní respondenti, ale shodují se, že postupem času ustávaly. Např. R3: *„Chodila, teď už ne, ale ze začátku právě chodili denně, dá se říct, denně. Chodili denně a kontrolovali a...a bylo to neúnosný jeden čas jako. Tam šlo jestli, jestli v tý restaurace nejsou nějaký mafiáni nebo já nevim co jako. (...) Už o nich ví, že nejsou problematický. Tak možná kvůli tomu už teď, teď, musím říct, poslední dobou, pět šest let už žádná kontrola nebyla.“*

R4: *„Občas jo, ale už, už teda...dlouho k nám nebyli. Asi jednou nebo dvakrát nám něco zabavili, a...nějaký oblečení, ale...ale jen, byla to jenom malá částka.“*

Dále se ukazuje, že respondenti někdy nevnímají jako problematické chování personálu, nýbrž jiné faktory, jako je prostředí, dlouhé fronty a nepřehledná byrokracie.

R1: *„Na mě to mělo dopad dva tisíce devět nebo deset, nevím, jestli to bylo změnou zákona, ale najednou jsem musel jezdit do Budějovic pro papíry, (...) ten úřad je v...hodně...nepříjemný budově, je to neopravená budova, je to budova, která...člověka nevíta vůbec, je v tom vidět, že je to zanedbaná budova, špinavá, a tam musí cizinci chodit vyřizovat papíry...ehm...podmínky na čekání jsou...já bych neřek nedůstojný, ale jsou hodně nepříjemný, a pro mě to je vizitka českého státu, prostě, vážení cizinci, prostě takhle si vás vážíme. A zase, personál dobrý, ale pro mě to je jako znak přístupu státu.“*

R4: *„Tam, ale...tam třeba se čeká docela dlouho. Dycky jsme tam byli, čekali, tři, čtyři hodiny než se to všechno vyřídilo, a tak...“*

R5: *„Aspoň, co se týče mě, tak jsem necítil nějaký...negativní reakci od...pracovníků cizinecké policie. Sice to bylo jako úřední byrokratický znervózňující, jo, protože to vyžadovalo ty papíry, tamty papíry.“*

R6: *„No, je prob, rozdíl, jestli máš problém jakoby s byrokracií jako obecně, když musíš hledat papíry a musíš dělat toto a rozdíl mezi téma úředníkama. Já si myslím, že ty český úředníci jsou...zlatí.“*

S ostatními úřady mají dotazovaní většinou dobré zkušenosti. Např. R1: *„Ostatní úřady jsou prostě na tom mnohem lépe, lépe vybavení, a v lepších budovách.“*

R2: *„Kromě asi cizinecký policii i jinými organizacemi nebo jinými institucemi jsem neměla problém.“*

R3 má ale zkušenost opačnou, ačkoli v poslední době se situace zlepšila: *„Teď se to trošku zlepšilo, ale, ale to bylo jako kdybyste šla tam obtěžovat, jo? V Prachaticích na pracovním úřadě jsem měl s nima trošku jako to, rozhovor a, a pan ředitel to uznal, jakože to, to...přehání ty, ty...ty úředníci trošku. (...) Takže ty úřady, to je...to je těžký no, jako...měli jsme problém s nima.“*

Dotazovaní často chválili úřady za to, že poskytují klientům vícejazyčné informace. Např.: R4: *„Tak jak jsem byl na městském úřadě, tak tam měli třeba i...i přeložený nějaký ty dokumenty jako do vietnamštiny, ty letáky jako byly taky ve vietnamštině, byly v ruštině, v angličtině, takže tam byly různý jako ty jazyky.“*

R6: *„Máš tam jazyky, máš tam...šest, sedum jazyků, jo, napsaný.“*

I přes to však většina respondentů považuje celkovou informovanost cizinců za nedostatečnou. R2 dostávala zásadní informace od svého kamaráda, ačkoli podle ní měla tuto povinnost cizinecká policie: „*On nás vlastně poučil, jaký máme práva, jaký máme povinnosti, co můžeme žádat, co nemůžeme žádat, samozřejmě...tu povinnost by měla mít cizinecká policie, aby ona nás informovala, jaké máme možnosti. Měli by říct těm cizincům: máte tady povinnosti, ale zároveň máte tady práva, ale to nefungovalo samozřejmě, takže my až zprostředkovaně jsme získali ty informace, že máme takovýhle možnosti, máme možnost žádat s nějakým trvalým pobytem a tak dále.*“

R3 často postrádal informace týkající se prodlužování víz: „*Tak...informovanost je špatná. Hodně špatná. Nejsou informovaný bych řek. Jako...a tam je to, tam je to...hodně...tragický až, až dokonce bych řek. (...) Prodloužení vízum, že jo, kolikrát těm kuchařům skončilo asi jako...před měsícem, když tam jdeme, ne, měli jste přijít před dvěma měsíci. A jak...odkud to máme vědět tohles to...jo? Takže...nejsou, nejsou dobře informovaný cizinci tady v tom.*“ Dodává, že v poslední době se situace zlepšuje: „*Ale, ale v poslední době se to zlepšuje, jako říkám, ty letáky a všechno, jakože aspoň v různých jazycích se to...píše.*“

Též podle R5 není oblast informovanosti uspokojivě pokrytá, za užitečný zdroj však považuje internet: „*Si myslím, že mají obrovský nedostatek. Ale...hodně to kryje internet. Tam už je často v různých jazycích rovnou s překladem a veškerá informovanost tam je. (...) Ministerstvo vnitra. A tam by mělo, měly být odkazy,...pro...občany toho toho státu a tam dokonce i s těma překladama. Ale zase není informovanost nějaký odkazy na ty stránky.*“ Podívala jsem se proto na webové stránky Ministerstva vnitra (www.mvrc.cz). Odkazy na informace týkající se integrace cizinců tam existují (např. na Konceptu integrace cizinců, priority integrace cizinců nebo Centra na podporu integrace cizinců), ale stránka není pro cizince podle mého názoru dostatečně přehledná. Odkazy se nenachází v hlavním Menu a užitečné informace jsou skryty ve velkém množství nepotřebného textu. Informace lze zobrazit kromě českého jazyka také v angličtině.

R4 tuto oblast naopak za problematickou nepovažuje a stejně jako R5 se odkazuje na informace dohledatelné prostřednictvím internetu: „*Informace asi jako dostáváme, i...ehm...i na internetu máme tam ty články jako...ehm...jmenuje se asi viet info a tam jsou vlastně ty, dycky každý jako ty změny zákona třeba v Čechách.*“

Jak jsem uvedla v teoretické části práce, jednu z oblastí informovanosti cizinců, na niž se zaměřuje KIC, představuje dostupnost předodjezdových informací pro cizince.

Všichni respondenti se shodli na tom, že před příjezdem do České republiky o zemi nic nevěděli (např. R5: *Nic, vůbec, totálně. Jenom to, co psal brácha, jo, v dopisech, a jinak vůbec, jo, já přijel...do neznáma*⁶). Všichni však do ČR přijeli předtím, než Koncepce integrace cizinců vznikla, anebo v době, kdy teprve vznikala, tedy před významnou novelizací z roku 2006 (viz výše). Otázkou tedy zůstává, jestli se díky uvedenému dokumentu oblast zlepšila či nikoliv. Názory na významnost předodjezdových informací se navíc lišily.

6.5.2 Obavy z vyřizování a prodlužování pobytů

Z výsledků významných kvantitativních výzkumů Schebelle, Horákové a kol. (2012, 2013), z nichž jsem v teoretické práci čerpala data, vyplývá, že druhý nejvyšší procentuální počet dotazovaných se obává ztráty povolení k pobytu (viz výše). Jelikož takové starosti představují přímý zdroj nejistot, ptala jsem se svých respondentů (dnes již skoro ve všech případech českých občanů), jaké měli pocity na začátku svého pobytu v České republice. Většina z nich cítila bariéru pouze ve složitosti a zdlouhavosti procesu, někteří ale vnímali i strach z toho, že jim pobyt nebude prodloužen.

R1: *„No, získání to bylo dlouhý proces, ale...naprosto...všichni...mi chtěli pomáhat, a...prodlužování není vůbec žádný problém.“*

„Takže jste nikdy neměl strach, že Vám pobyt neprodlouží?“

„Ne. Ne. Já jsem neměl strach. Protože já to mám na základě sloučení rodiny a pokud ještě s tou rodinou jsem, tak nevidím důvod, proč český stát by...by si to rozmyslel.“

Jak jsem psala výše, R1 se momentálně nachází v procesu získávání občanství, s čímž má nepříznivé zkušenosti. Překážku podle něj představuje zdlouhavost procesu, cena za získání občanství je navíc neúměrná a testy se nezakládají na tom, co cizinec ví, nýbrž se jej snaží nachytat na tom, co neví: *„Už mi to český zákon umožnil, abych; abych měl i český i britský občanství, nicméně ten proces je hrozně zdlouhavý. (...) Abych získal veškeré, veškerá potvrzení o...nezadluženosti, myslím, vůči českému státu, ale nestačí jeden, jedno potvrzení, musí pro každý úřad. (...) Samozřejmě stojí čtyři a půl tisíce korun. Tak...není to suma, sumou nemožnou pro mě, ale...je to podstatná částka, může být taky problém pro jiný lidi v jiných situacích než jsem já, tak myslím, že to je taky trošku přehnaný. (...) Ty zkoušky, který jsem viděl v internetu, jsou dost...“*

založený na chytáky, než abych já ukázal svoji znalost...ehm...spíš ty testy jsou postavený tak, aby získaly, co neumím než to, co umím.“

Podle R5 bývalo v minulosti mnohem jednodušší získat občanství, než v současné době: *„Musím říct, že když jsem dělal já občanství, ještě v tom roce 2003, to bylo mnohem, mnohem jednodušší než v současné době. To se prostě nedá porovnat.“*

R2 popisuje velmi nepříznivé zkušenosti jak se získáváním pobytu, tak občanství. Pociťovala dokonce obavy z vyhoštění ze země: *„Do té doby než jsme získali trvalý pobyt, což bylo docela dlouhá léta, trvalo tak...nás mučili, jak mohli. (...)Měli jsme, než jsme dostali trvalý pobyt, tak jsme měli pár dní...ehm..na to, abysme opustili Českou republiku, tak jsem se obrátila k našim přátelům dobrým a ty vlastně...řekli nám, jaký máme jiný možnosti. (...) Takže na základě toho jsme požádali a bylo nám...kupodivu vyhověno, takže...Občanství bylo taky malinko, malinko komplikovanější, oba rodiče dostali hned vlastně když...po...pěti letech myslím že trvalého pobytu žádali o občanství, tak...u nich to bylo jednoduchý, spolu s mýma sourozencema kromě mě, mně zamítli úplně z hloupých důvodů, že...podle nich si mysleli, že jsem málo integrovaná v české společnosti, ač jsem byla jediná z rodiny, která vlastně vyřizovala veškerý, co se týče papírování.“*

R5 se obával, že pobyt ztratí, i přes to, že sám žádné problémy neměl: *„Ehm...takhle, protože já jsem získal trvalý pobyt ze sloučení rodiny, takže jsem s tím velký potíže neměl.“*

„A nebál jste se někdy, že Vám to, ten pobyt třeba neprodlouží?“

„To víte, že jo (smích). To víte, že jo. To, to jsem se bál. (...) Protože jsem viděl jiný případy. Jo?...Já jsem, já jsem naštěstí měl...všechny dokumenty, všechno v pořádku. (...) I to je jeden z důvodů, proč jsem si nehledal manželku v té době, protože jsem byl vědom, že pokud bysem se oženil, tak těch papírů bude...neskutečně.“

Na rozdíl od předchozích respondentů nevnímali R3 a R4 v souvislosti se získáváním pobytu nikdy žádné překážky. R3: *„Ne, ne, s tím jsem neměl problém s tím požádáním, to už, to už mi dali hned jako. My jsme sem jako dostali, my jsme měli papíry, všechno, takže jako nebyl problém s tím.“*

„Nebál ses někdy, že vám zruší ten pobyt?“

R4: „Že to zruší, to asi ne, že, máme všechno, ty papíry jako v pořádku, takže jako nám...to nehrozí.“

6.5.3 Role politiků

Roli politiků v integraci cizinců jsem se v teoretické části práce nevěnovala. Respondenti prací využívaných jako zdroje dat nepovažovali roli významných politických činitelů jako zásadní překážku integraci. Vzhledem k náladám, jež ve společnosti v současné době panují, jsme ale na tuto problematiku během rozhovorů narazili. Jelikož se pro respondenty zdála být důležitá, rozhodla jsem se otázku role politiků zařadit i do ostatních rozhovorů.

Polovina dotazovaných vnímá jako bariéru nezodpovědné výroky politiků na veřejnosti. R1: „Problém jsou politici, kteří vystupují naprosto...nezodpovědně.“

R4: „To jako co, jak se vyjadřují, třeba...do médií, tak to asi určitě má nějaký vliv, ehm... třeba, nedávno třeba i Babiš, jak nám říkal, že Vietnamci třeba krátíme daně, takže to asi jako taky by mohlo mít nějaký vliv třeba na společnost nebo tak.“

R3: „Ta atmosféra teď v poslední době s tou migrací a všechno, a to...to...to je neskutečný. To je neskutečný, protože...tady už není jenom neinformovanost, tam vidím trochu...trošku i schválnost, ale...schválnost i politiků a médií, spíš. Ty, který jsou nahoře, místo toho, aby u...uklidnili tu situaci a spíš jakože...nalívají benzín do, do ohně.“ Dodává ale, že existují výjimky („Všichni to nedělají. Pár je, který...který trvají na svém, i na úkor jakože ztrácí bodů, bodů, a...a snaží se uklidnit tuhle společnost, takže já jim opravdu...fandím a děkuju jim taky“).

R5 a R6 také vnímají roli politiků jako zásadní, neboť tak se podle nich utváří veřejné mínění. R5: „Když vezmeme tu...imigrační politiku, která v současné době platí v Evropské unii, a přistěhovalectví, jaký postoj my zaujímáme, tak tím postojem politiků, oni vlastně vytváří i občanský mínění. Oni to řeknou prostě nahlas. To, co si společnost třeba myslí, tak to řeknou nahlas.“

R6: „A politici jsou prostě musí jednoznačně jakoby...srozumitelně a jednoduše vyřvávat věci, který jsou líbivá, který...který prostě každé Čech pochopí, jo?“

Podle R2 pak politici rozhodují o věcech, jimž nerozumí („...jenom prostě...to nějakým způsobem řeší, aby bylo vidět, že něco dělají“). Pracují navíc opačným způsobem, než by podle respondentčina mínění měli („Velmi málo znám politiků, který by nějak jakoby víc...se snažili pochopit ty cizince, nebo snažili pochopit problémy a na

základě toho vytvářeli nějaký zákony. Spíše naopak, oni všeobecně řeší prostě něco, co pak...se snaží nějakým způsobem...přizpůsobit, pak na ty lidi, jo... myslím si, že by bylo dobrý, aby to fungovalo obráceně, že by zjišťovali nejdříve ty potřeby těch cizinců“).

R3 a R6 se navíc shodují, že by politici mohli překážky integrace odstraňovat, ale z důvodu vlastního prospěchu tak nečiní. R3: *„Oni můžou hrát velkou roli, ale oni to nechtějí hrát, protože...jsou volby, že jo, oni chtějí vyhrát nějaký volby. Takže jako politikům jako nemůžeme věřit, že to...dělají, kam...vítr vlaje, že jo.“*

R6: *„Ehm...politici samozřejmě nemůžou jakoby...vyloženě mluvit o integraci a takhle, protože ta všeobecná nálada k tomu není.“*

6.5.4 Jazyk

Jak vyplývá z teoretické části práce, neznalost jazyka je považována za největší bariéru integrace jak z pohledu cizinců, tak také podle Koncepce integrace cizinců. Jak jsem ale také uvedla výše, jazyková bariéra se přímo úměrně snižuje s délkou pobytu. Tuto naprosto logickou myšlenku zde zdůrazňuji z toho důvodu, že pouze R2 explicitně uvedla jazyk jako překážku integrace (*„Minimálně čech...jakoby čeština jako jazyk...ale, bylo dobrý, že... my jsme měli základy arménštiny, takže pro nás...to bylo snazší vlastně se začlenit nebo ehm...jakoby naučit se tu češtinu“*). Ostatní respondenti samozřejmě také vyzdvihovali důležitost znalosti českého jazyka (např. R1: *„Myslím, že když tady někdo bude bydlet dlouho, dlouhodobě, tak...je důležitý, aby se snažil učit tady česky, prostě ten místní jazyk“*), ale spíše v souvislosti s faktory, které integraci usnadňují. Tímto tématem se zabývám ve své paralelní, absolventské práci.

6.5.5 Reakce okolí na vzhled

Jak jsem uvedla výše, z výsledků práce Schebelle a Horákové vyplývá, že odlišný vzhled uvedlo jako překážku integraci třetí nejvyšší procento dotazovaných cizinců (2012: 57). Tři z mých respondentů se vzhledově odlišují od majoritní společnosti, dva z nich to považují za bariéru. R6: *„Vzhledem k tomu, mého vzezření a k tomu, jak vypadám, a tak...člověk jakoby je určitým způsobem ostrakizován, nemyslím jako úplně vyčleňován, z té společnosti, ale je vnímán pořád jako cizinec.“*

R4 vnímal tuto překážku především v dětství: *„Možná jako můj vzhled, no, že já jsem jakoby...ehm...z Asie, takže mam jako asijský rysy, takže třeba...na základce nebo*

tak, že bylo to vidět, že, třeba i některý ty...ty děti jako si to všimli a třeba dělali nějaký poznámky nebo tak. Teď je to, nemam jako s tím problémem, když jsem mezi studentama jako na univerzitě, tak...ani to nejde jako cítit.“

6.5.6 Bydlení a zaměstnání

Otázku bydlení jsem do výzkumu zařadila z toho důvodu, že z práce Rákoczyové a Trboly (2008: 33) vyplývá, že Prachatice patří k oblastem, které vykazují z hlediska bydlení cizinců značné problémy. Výsledky mé výzkumné činnosti toto potvrzují pouze částečně, polovině respondentů nikdy nečinilo potíže sehnat v Prachaticích bydlení (např. R3: *„My jsme neměli problém. Jak jsem pronajímal tu restauraci, nad tou restaurací byl...byť, takže dohromady s tím jsem pronajímal. Potom až jsem se oženil, tak jsme chtěli větší bydlení, i tam jsme...našli bez problémů“*).

Rodině R2 od samotného začátku jejich života v Prachaticích poskytovala ubytování firma, která nabídla práci respondentčiným rodičům. Rodina tedy neměla problém najít si ubytování, nicméně kvalita tohoto bydlení byla podle slov R2 katastrofální: *„Dali nám bydlení, dali nám...sice jsme bydleli v katastrofálních podmínkách, ale v jedný garsonce jsme bydleli, nebo to nebyla ani garsonka, to nebyla, neměla ani kuchyň, vůbec nic, tak...to bylo prostě jedna místnost, tam jsme bydleli rodiči (...) já, brácha, nejmladší sestra a ještě jedna sestra, tak jsme bydleli v tom jedný místnosti (...) to nebylo bydlení jakoby pro normální rodinu, ale...dalo se to přežít. (...) Po dvou letech, nebo po nějakým čase nabídli už normální klasický byt. (...) Táta se později nabídnul, jestli může to koupit od nich, prodali mu to, jeden z mála jakoby je vlastníkem vlastně toho svýho bytu.“*

Podle R5 představovalo sehnání bydlení bariéru v minulosti, situace se však do dnešní doby podstatně zlepšila: *„No...jestli porovnat tenkrát a teď...to, to je nebe a dudy. Tenkrát byl velký problém sehnat nějaký ubytování. Ať už z jednoho důvodu, že prostě nebylo, a z druhého důvodu, že prostě bylo nedostupný. Finančně.“*

R5 a R4 uvádějí, že překážku pro cizince představuje koupě družstevního bytu. R4: *„Trochu byl problém jako třeba si koupit nějaký byt nebo tak, protože...třeba ty družstevní jako...ehm...ty družstevní byty, tak oni je většinou jako neprodávají cizincům, takže jsme jako to nemohli kupovat, a...a...třeba i nějaký, nějaký byt nebo tak...ehm...nějaký dům nebo tak, tak bylo taky jako těžší jako to koupit.“*

R5: „*Takhle kdo, kdo měl trvalý pobyt, ten nemohl mít třeba ještě ten teda družstevní byt, ten si pořídít nemohl, mohl pořídít jenom v osobním vlastnictví.*“

Výsledky kvantitativního výzkumu Schebelle a Horákové (2012: 57) ukazují, že respondenti považují za významnou bariéru ekonomické faktory, mezi které patří také nedostatečná integrace na trhu práce, např. podřadné práce nabízené cizincům a nezájem zaměstnavatelů cizince zaměstnávat (viz výše). Výsledky mé výzkumné činnosti tato data nepokrývají, kvalitativní data ale samozřejmě nelze zobecnit. Šest dotazovaných se s bariérami v zaměstnání v podstatě nesetkalo.

R3 sám cítil v zaměstnání vždy velkou podporu, jeho přítel se ale s bariérou v zaměstnání setkal: „*Ne. Ne, musím vám říct, že nezažil jsem. V tý medicíně tak jako...tam je to opravdu, v tomhleto směru je to v pořádku všechno...já jsem viděl podporu ze všech stran. Ale mam kamaráda, který to zažil, dělal v Krumlově, taky pochází z Etiopie (...) paní přišla...k němu, jako to, a...její manžel vzápětí otevřel dveře a říkal, že...ty...nebudeš léčit mou manželku.*“

Podle R5 dostávají cizinci zaměstnání pracovní agenturou zapláceno méně než ostatní zaměstnanci: „*No, já jsem byl zaměstnaný přes úřad práce, jo, takže všechno, co se šlo, to byla přes smlouvu, takže tam...nemohu říct, že bysem dostával menší plat než ostatní zaměstnanci. V tomhleto ohledu ne. Možná ti, který pracujou, jak se to říká na klienta, že nejsou zaměstnaní přímo a že...přes pracovní agenturu, no tak ano. Ti dostávají míň než ostatní zaměstnanci, třeba Čechy, no.*“

R6: „*Takže voni (rodiče), já se koukám, tak oni mají úplně stejny podmínky, stejny platy jako normální Čech, jo. Když se kouknu na tu smlouvu.*“ Stejný respondent identifikuje jinou bariéru v oblasti zaměstnanosti, která podle něj vzniká v současné době a představuje hrozbu do budoucnosti. Jedná se o to, že čeští zaměstnavatelé potřebují levnou pracovní sílu a přijímají proto cizince, aniž by se zajímali o to, jakým způsobem se tito lidé do ČR dostávají. „*Je mi líto jakože...ty čeští...zaměstnavatelé (...) jsou jakoby velice otevřeni tomu, aby získali nový zaměstnance, ale je jim úplně jedno, jak se sem dostali. Jestli přes agenta, přes...tohlensto, tohlensto je veliký problém, který vidím, a nevím, jako, co s tím jakoby dál se bude vyvíjet, protože...tady v Čechách se teďko (...) pomalu otvírá další problém, který není jakoby v nelegální migraci, ale je v migraci, kde je zcela legální, ale důvodem toho ekonomického růstu a potřebou levny pracovní síly, tak se sem dostávají vlastně lidi, kteří se zadlužujou ve své zemi, kteří musí zaplatit nějakýmu agentovi, který je v Čechách, jo, a jsou mu slíbený peníze,*

který...nejsou, jo. A za tyhle sty...ten commission, jako voni, voni je sem dostávají, jo? To je, se v tom pohybuju a nevím, jako jak to bude dál probíhat, protože si myslím, že to je kámen úrazu, větší než, než ten ta nelegální imigrace.“

6.5.7 Hrozba tvorby ghett

Na tuto problematiku jsem v teoretické části narazila pouze z hlediska Koncepce. K oblastem, na něž se dokument zaměřuje, patří právě vzájemné soužití a vztahy mezi komunitami (viz kapitola 2.3). O uvedené hrozbě se v poslední době často diskutuje, především v souvislosti s vietnamskou minoritou. Také výsledky této práce ukazují, že vietnamská komunita se zdá být uzavřenější než ostatní skupiny cizinců. R2: *„Oni pořád žijou ve svém světě.“*

R3: *„Oni...neasimilujou do té společnosti, oni jsou vždycky jakože stranou.“*

R5: *„Vietnamci ti sami o sobě. Ti jsou sami o sobě jako. Voni jsou zdvořilí, usměvaví, mnoho z nich už umí i česky, ale...ti si drží partu.“*

R4 tuto představu sám potvrzuje: *„Jo. Jo, to je asi pravda, no. Voni, třeba ty Vietnamci v Sapě a tak (...) prostě tam je tolik Vietnamců, že oni ani nemají potřebu jako si, si najít jako třeba ty český, nebo mají...tam jsou sami Vietnamci, tady je taky hodně Vietnamců, takže spíš, spíš...kvůli tomu jazyku se jako baví mezi sebou.“*

R6, studující v současné době obor Mezinárodní teritoriální studia v Brně, spatřuje hlavní překážku integrace právě v hrozbě vzniku uzavřených komunit: *„Já vidím jako největší překážku, aby se netvořily v budoucnu řekněme menší...ghetta, víš? (...) Já se obávám, že...pokud nedojde jakoby...k vzájemnému propojení, jo, tak...se můžou jakoby ty...dva rozdílný světy zase...rozdílně vyvíjet v tom samém místě. Já si myslím, že musí být dost velká jakoby práce mezi obouma národy, obouma...světy, aby, aby jakoby mohly fungovat.“*

6.6 Postoje majoritní společnosti

Bariéry týkající se postojů majoritní společnosti jsem se rozhodla vyčlenit zvlášť mimo ostatní překážky ze dvou důvodů. Za prvé, výzkumy využívané v teoretické části práce ukazují, že xenofobie, diskriminace, rasismus a související jevy představují z pohledu cizinců druhou nejzávažnější bariéru nacházející se v žebříčku hned za

neznalostí jazyka. Také KIC se rolí majoritní společnosti intenzivně zabývá. Za druhé, z výsledků mé výzkumné činnosti vyplývá, že čtyři ze šesti respondentů se osobně setkali s uvedenými jevy, což považují za alarmující. Jedná se navíc o poměrně rozsáhlou empirickou oblast.

6.6.1 Xenofobie

Přestože R1 vůči sobě nikdy projevy xenofobie nepocítil, cítí v Češích strach z neznámého: „*Xenofobii ne...jako vůči mně ne. (...) Lidi mě berou, jsem Angličan, jsem zajímavý, jsem bílý, a...lidi se mnou nemají problém. Ale cítím v Češích...takový...takový strach z neznámého...to znamená, že protože tady je málo lidí s jinou barvou pleti, málo lidí, kteří dávají najevo jiné náboženství, než je křesťanství...tak Češi se jich bojí, i když jenom kvůli tomu, že neví, co to je bydlet a žít vedle takových lidí.*“

Názor R2 se s tím předchozím do velké míry shoduje: „*Já osobně ne, protože si myslím, že jsem trošičku jiná osobnost...ale, třeba...sestra, (...) ta...už ve škole se s tím setkala. (...) Docela dost dlouho se trápila s...se spolužáky, který jí nadávali, že je Arménka, že se má vrátit do své země a tak dále. (...) Že jsou Češi malinko konzervativní národ a trošičku jakoby těžko přijímají novotu nebo něco, co neznají, tak...to si myslím, že asi je pravda. Ale já tomu nedávám prostor.*“

Ostatní respondenti se s různými projevy xenofobie setkali. Často se ale objevoval názor shodující se s výrokiem R2, že je potřeba nedávat takovým postojům prostor.

R3: „*Jako studenti jsme řešili takové ty věci, ty rasistický, třeba jako ve městě někdo jel jako v metru a různé věci, když jsem seděl, a jo, jako někdo, odseděl ode mě třeba, takovýhle ty věci jsem zažil, ale já teď na to ani moc jako nemyslím, já...řikám, že to je z neznalosti. (...) A...nevztahuju si různé, různé poznámky a tyhle ty věci...takže jakože mávnu rukou a to. To pomůže, kolikrát to pomůže.*“

R4: „*Asi v pátý třídě? Jsem měl...malý incident s jedním deváťákem...ehm...asi jsme se...to, ...ehm...von byl takovej trochu...ehm...xenofob, bych řek, a...trochu jsme se prali, spíš von pral, se mlátil mě. Skončilo to tak, že my jsme se nějak strhli na chodbě, ve škole, rozbili jsme okno, a přišla policie. Ehm...vono se pak ukázalo, že on teda měl problém, že von šikanoval i...ještě nějakého menšího Vietnamce.*“

R5: „*Ta společnost je zvyklá žít monoisticky nebo jak se to řekne, jo, prostě, není tady, není tady taková popletenost cizinců jako třeba ve Francii, v Belgii, kde...nejsme*

koloniální země, proto na to ta společnost ještě není tolik zvyklá. Tady nikdo ty cizince NE-CHCE. (...) Diskriminace?...No, tykání. Tykání, jo, to je taková, já nevím, to je česká zvláštnost, nebo co to je, nechápu to, a...prostě...člověk kterého neznáte osobně, prostě najednou vám začne tykat, jo? No a tykání aspoň pro, aspoň pro mě znamená jako...ponižování toho druhého člověka, jo, to není uctivý chování.“

Dva z respondentů uvedli, že xenofobie se projevuje individuálně, nelze tento jev stáhnout na celou populaci. R2: *„Hloupý člověk přede mnou, tak samozřejmě může se stát, ale já tomu nedávám prostor. Já neříkám jako že je to Čech, já říkám, že je to hloupý člověk.“*

R5: *„Hloupý lidi jsou v každý společnosti, to se nedá jako říct, že by mně někdo nějak...někdy něco...slovně řekl a by mně to nějak bránilo. Je to na každém člověku. (...) Jak říkám, nemůžete házet všechny do jednoho pytle, jsou to takový jedinci, no.“*

6.6.2 Negativní přístup společnosti, předsudky a stereotypy

Negativní přístup společnosti jsem se rozhodla zařadit mimo xenofobní postoje z toho důvodu, že R1 zdůraznil rozdíl mezi nimi. Uvedl totiž, že se s xenofobií nikdy nesetkal a negativní přístup nepovažuje za překážku integraci, ale za rys české společnosti: *„Začal jsem mít problémy, s tím, že prostě lidi byli hodně negativní, a myslím, že ten negativní přístup je vidět všeobecně v český společnosti. Ne samozřejmě vždycky, ale je to dominantní rys, řekněme. Ale jako nedělá mi to problém v začlenění“.* R6 naopak negativní přístup společnosti za bariéru považuje: *„Vono to jako vnímání těch...ehm...těch, těch lidí, mimo můj sociální bublinu. Dokážu říct, že se pohybuju mezi lidmi velice inteligentními, takže...ehm...tam, tam nemam problém, ale mimo je velice těžký. Já když se opovážím něco napsat třeba a...má myšlenka má jakoby hlavu a patu, ale i tak, jakoby, tam padají jakoby...reakce na to, že co si dovoluje cizinec poučovat domorodce, víš? Takže ona je tam překážka, jako že to lidi nepřijmou, víš? To jako...ať už řeknu dobrou nebo špatnou věc, tak...lidi to nepřijmou, víš?“*

Další dva z dotazovaných museli opakovaně čelit stereotypním představám ze strany majoritní společnosti. R5: *„Není to, není to ani tolik osobní, jako spíš...spíš něco, nějaká křivda. A ten šedesátej osmej rok si pamatuju, že mně spomínali možná do dva tisíce čtvrtýho. No, no protože házej, háží všechny do jednoho pytle a, a vy jste tenkrát,*

jo...a tak co já můžu říct? Já jsem v té době neexistoval ještě, já jsem xxx. ročník. A ve škole jsme o tom vůbec nic nevěděli. Nic, absolutně, to jako to.“

R2: *„Mnoho Čechů jsem se potkávala s tím, že když jsem řekla, že jsem Arménka, tak...si mysleli, že jsem muslimka. Nevím proč.“*

6.6.3 Poté, co Češi cizince osobně poznají, přestanou být xenofobní

Podle většiny dotazovaných ale projevy nesnášenlivosti ze strany občanů majoritní společnosti ustávají tehdy, když se obě strany osobně lépe poznají.

R1: *„Kolegové pracují s jinýma, s lidma z jiných...z jiných národů, z jiných...náboženství, s jinou barvou pleti, nemají vůbec žádný problém s nimi, ale pak...když mluví ne...ne v osobním kontextu jednoho člověka, ale všeobecně o davu, prostě řeknou, že v žádném případě tady by neměli bydlet a žít.“*

R3: *„Když někoho neznají, tak...ehm...hned to nepřipouští. Jakmile vidí toho člověka, poznají toho člověka, pak už...ani na barvu pleti a na nic nekoukají. Tak oni se ho vezmou jako...jako člen rodiny.“*

R4: *„Většinou, když je poznáš, tak voni jako změni názor.“*

Podle R6 není možné se plně integrovat v prostředí, které člověka nezná. To je zajímavá myšlenka z pohledu ekologické perspektivy, jejíž provázaností se sociálním začleňováním jsem se zabývala v kapitole 1.3. *„Nemůžeš se jakoby...v tom širším slova smyslu být začleněnej jako když tě člověk nezná. Když jsi cizí jako. Když...se podíváš na mé přátele, se kterýma já...jako jsem, v kontaktu, a lidma, nebo s mojí přítelkyní, tak ona neřekne nic jinýho, než že jsem...řekněme Čecho-Nepálec nebo že...jsem Čech, Tam prostě není znát rozdíl, že jo. A, ale když bys zeptala jako cizího člověka, tak...ten neví, mě nezná a to hodnocení je...vypadá úplně jinak.“*

R5 ale uvádí opačnou zkušenost než předchozí respondenti: *„Byl kdysi v Husinci jeden pán, který...nelichotivě se...hlásil ohledně východců z bývalýho Sovětského bloku, jo. A...to fakt, to byly, to byly řeči, jo. A teď já měl chciplý auto, vybitou baterku a tlačil jsem to auto z kopce, abysem ho nastartoval. A všichni ti známí, kamarádi, všichni, koho jsem znal, sousedi, jo, všichni pozdravili, prošli kolem, jo? Nikdo si toho nevšimnul. A ten pán, ten pán, který...měl kupu keců, jo,...řekl nasedni, já jsem nasednul, on mě roztláčil, já jsem nastartoval a jel. Takže od té doby jsem řekl, že ne. Není to vždycky tak, jo, prostě jsou lidi, kteří můžou být takoví, takovýhle nepříjemný, ale když pude do průšvihů nebo do špatný situace, tak možná se projeví úplně jinak, než si člověk myslí.“*

Uvedenou podkapitolu bych ráda reflektovala citací R5, který velmi pěkně shrnuje popsání: „*Není to vždycky tak, jo, prostě jsou lidi, kteří můžou být takovýhle nepříjemný, ale když bude do průšvihů nebo do špatný situace, tak možná se projeví úplně jinak, než si člověk myslí.*“

6.7 Návrhy pro odstranění či zmírnění identifikovaných překážek

V závěrečné pasáži empirické práce odpovím také na druhou výzkumnou otázku, tedy jaké návrhy představují dotazovaní pro odstranění bariér. Ve čtvrté kapitole teoretické části jsem uvedla stručný popis návrhů, jež identifikovali dotazovaní práce Schebelle a Horákové (2012) a také doporučení některých autorů. Respondenti mé výzkumné činnosti přinesli mnoho zajímavých návrhů, jež však příliš nekorrespondují s těmi uvedenými v teoretické části, díky čemuž mohou ale představovat nový, dodatečný vklad. Hledala souvislosti spíše s oblastmi KIC a to v té části, kde se věnuji tomu, co může podle respondentů pro zlepšení situace udělat stát a společnost.

Dotazovaní uváděli jak potřebná zlepšení na straně společnosti, tak na straně cizinců. Především je ale z jejich odpovědí evidentní provázanost obou oblastí a vzájemná závislost. R3: „*Tady by potřebovalo oboustranně. Oboustranně je potřeba...chtít, že jo. (...) Tyhlensty věci by měly...navzájem respektovat.*“

R6: „*Musí proběhnout jakoby z obou stran, musí probíhat konverzace a vzájemná spolupráce, jo, o to mi de, jo?*“

6.7.1 Co mohou pro odstranění bariér činit cizinci

V této oblasti se nejčastěji dotazovaní shodovali na tom, že je potřeba, aby každý cizinec **respektoval pravidla a zákony českého státu**, ačkoli v soukromí si ponechá tradice a zvyky své původní kultury. R3: „*Každý imigrant, nebo cokoliv, tak jestli přijde do tý země, tak musí respektovat. Jo, pravidla týto země a musí pracovat...a slušný člověk. (...) Protože oni by si taky nenechali dělat jako...u nich doma třeba dejme tomu v Saúdské Arábii tak...jo, jakože vás nenechají chodit jako s Biblií v ruce jakože, jo?*“

R5: „*Především, já bych, já osobně mam takový názor...ehm...pro všechny by mělo platit jedno pravidlo. Pro všechny. Ať už jsou to Češi, cizinci, Arabi, muslimy, Číňani, všechno, jo? Když seš tady...tak prostě říd' se zákonama, pravidlami a tradicema tohoto státu. Nikdo ti nezakazuje, jestli za dveřmi budeš slavít Ramadán, to je*

tvoje věc, jo? Chodit v šátku, to je...to je taky věc, jo? (...) Nelze nikomu dávat úlevy kvůli tomu, že je cizinec. A zároveň nelze dávat nikomu úlevy kvůli tomu, že je místní.“

R6: *„To je ten, to je ten hlavní myšlenka, proč by se měli třeba já nevím, v dnešní době uprchlíci a tak dále, asimilovat. Nedělat prostě problém. Ať si za dveřmi děje, nebo si uznávají prostě Alláha, nebo prostě...my třeba Hinduisti svý božstva, prostě nevyčnít a nedělat problém.“*

Další skupinu návrhů mířící na cizince tvoří **učení se jazyku, tradicím, kultuře a historii České republiky a účast na akcích.**

R4: *„Tak já myslím, že asi je nejlepší se naučit jazyk, to je asi nejdůležitější...ehm...a pak...já nevím, asi...asi se nějak jakoby...přizpůsobit, začlenit, že jako...chodit třeba i na nějaký ty akce tady většinový.“*

R5: *„Učit česky. Jazyk, kulturu, zvyky, tradice. A společenský chování, protože pro některý, pro některý lidi je...ehm...rozdíl ve vnímání.“*

R6: *„Když, jakoby, oni nebudou nic vědět o tý zemi, tak horko těžko jakoby s tou zemí navážou jako nějaký kontakt, nebo...nějakou, nějakou...já nevím, jak bych to řek. Některý citový, citovou vazbu.“*

6.7.2 Co může pro odstranění bariér udělat společnost a stát

První okruh doporučení ze strany společnosti a státu navazují na předchozí oblast. Podle respondentů je totiž potřeba, aby **společnost cizincům s učením pomáhala**. R1: *„Zároveň ta společnost by mu to měla umožňovat...vycházet vstříc, pomáhat, dávat, ulehčit...aby se učil, aby stát platil kurzy, já nevím.“*

R5: *„Udělat kurzy pro ně. Prostě pro ně vytvořit podmínky, ať už někde tábory nebo školy, zvláště večerní školy, protože člověk pracuje přes týden, jo? Prostě aby všichni, kdo sem přijdou, zvládali jazyk.“*

R6: *„Já si myslím, že, že by jako cizinci přišli a měli by třeba, já nevím, povinnou docházku o mezikulturním jednání nebo prostě takovou, takový hodiny, že jo, že prostě přijdou a první rok musí chodit jednou tejdě na, na tyhle hodiny, třeba, já nevím, základy historie, základy prostě...ekonomické, já nevím, gramotnosti, a tyhle věci, kultury, tak já myslím, že voni by se už jakoby mohli víc jakoby ztotožnit s tou zemí.“*

Stejná opatření zdůrazňuje mimo jiné také KIC. Ta zdůrazňuje nezbytnost orientace cizinců ve společnosti, proto je podle tohoto dokumentu potřeba seznamovat

cizince právě např. se zvyklostmi a pravidly soužití v České republice. K tomu slouží především adaptačně-integrační kurzy (KIC 2016: 28). Významnou roli v této oblasti pak hrají Centra na podporu integrace cizinců, která respondenty navrhované kurzy zprostředkovávají.

Dále je podle dotazovaných důležité **budovat otevřenou, naslouchající společnost podporující začleňování cizinců a pracovat na odstranění předsudků.**

R3: „Češi musí chtít, ta společnost musí chtít poslouchat, jo a trošku jako...ty předsudky jako...odstranit a...poslouchat.“

R2: „Myslím si, že je důležitý, aby...Češi...vlastně vnímali ten, ty cizince ve skutečnosti jaký jsou. Aby...aby pochopili, jak fungují a buď je přijali, nebo je nepřijali. Ale ne na základě domněnek, ale vlastně na základě skutečnosti.“

R5: „Já si říkám, že třeba prostě podporovat to, aby lidi se začleňovali do tý...občanský společnosti. Aby nezavírali se za těma dveřma.“

R6: „Cizinci by měli být podporováni k tomu, aby víc jakoby vycházeli a aby byli víc mezi, mezi těmi domorodci, jak říkám, tak...měli by být podporováni v tom, aby chodili, já nevím...na ty zabijačky, aby chápali, jak, jak to funguje.“

Této oblasti se KIC věnuje v rámci komunikace, která se má podle dokumentu zaměřit na vzdělávání majoritní společnosti. Podle KIC je třeba veřejnosti zprostředkovávat objektivní informace o cizincích žijících v České republice, vyvracet mýty, stereotypy a předsudky vůči nim a působit proti projevům nenávisti vůči cizincům (KIC 2016: 18).

R6 považuje za zásadní vzdělávání nejen cizinců, jak jsem uvedla výše, ale též **vzdělání majoritní společnosti:** „Je...víš, vono, hlavně se musí jakoby...ehm...lidi se musí vzdělávat, jo. To prostě, já už jsem slyšel názory, že proč jakoby...dou evropské peníze do integrace cizinců? (...) To, to si myslím, že když se koukám jakoby...ehm...na...na tu společnost, tak je problém. Takže vono je to běh na dlouhou trať, jako, ale já si myslím, že jiným...jakoby způsobem, jak se to dá ode...odstranit nebo jak by tomu mohlo pomoci, je vzdělání, jako.“

Poslední oblast se týká doporučení respondentů pro českou vládu. Podle R3 by se měla česká politika spíše než na vztahy s východními zeměmi, jak je tomu v současné době, orientovat na státy západní. Respondent dále uvádí potřebu **výraznější angažovanosti státu v oblasti integrace cizinců**, v současné době podle něj většinu

práce odvádějí individuální jedinci: „*Tuhlenstu půdu musí respektovat, připravovat vláda nebo nějaký vládní orgány nebo organizace. Jo a...zatím vidim, že to dělají jenom individuální jo? Aktivisti, z obě strany aktivisti to dělají, ale to nestačí, já si myslim, že to by se mělo organizovaně informovat.*“ Nejdůležitějším dokumentem, kterým se stát snaží do oblasti integrace cizinců angažovat, je právě Koncepce integrace cizinců. Jak se ale ukázalo, respondenti o dokumentu nemají povědomí, což považují za známku toho, že se nejedná o státem dobře odvedenou práci. Právě R3 zaměstnává mnoho cizinců, kteří se v ČR nachází jen krátce, proto se jej téma neustále dotýká a nenachází se mimo jeho současnou potřebu.

R6 naopak zdůrazňuje, že nestačí pouze angažovanost státu, ale také společnosti: „*Protože samozřejmě nestačí jenom jakoby...zájem od státu, ale musí být i zájem od těch...co tady žijou.*“

Poslední návrh, jenž uvedl R1, potom nelze zařadit ani mezi opatření směřující na cizince ani na společnost či stát. Podle tohoto respondenta představuje jediné východisko zlepšení situace to, aby v České republice žilo více cizinců: „*Řešení by bylo, aby tady najednou hodně cizinců bydlelo. Pokud lidi nebudou mít za sousedy...muslimy nebo černochoy nebo já nevím co, tak nepoznají, že důležitý je ten člověk sám a ne...a ne co...k jakýmu náboženství se hlásí nebo...nebo jako je...jak vypadá. (...) Je rozdíl mezi Prahou a...menšími městy...přesně z toho důvodu, o kterém jsem už mluvil, že v Praze lidi jsou víc na to zvyklí, než...než v těch ostatních městech.*“ Uvedený názor zároveň reflektuje rozdíl mezi bariérami integrace ve velkých a malých městech. Na tento rozdíl jsem poukázala v úvodu práce.

R1 i R5 zároveň podávají důkaz pravdivosti uvedeného názoru. R1: „*To, co říkám o tom černocho...černochovi, tak to bylo taky se mnou, prostě v roce 91, kdy lidi najednou mohli cestovat a přijmout cizince, a...a mysleli, a jako celý svůj život mysleli, že třeba...člověka ze západu nikdy neuvidí, tak jsem se skamarádil s nějakými lidmi a...ti mě představovali kamarádům: hele, to je Angličan a...měli otevřené oči a chtěli skoro si na mě sahat a prostě abych jako aby...poznali, co to je pravý Angličan.*“

R5: „*Ted' to už všichni Ukrajince znají všechno, o Rusech znají všechno, o Vietnamcích taky všechno, a tenkrát jsem přijel, já jsem byl jako...bílá vrána tady. To nás bylo jako...pár lidí. Exotika (smích). Jo? Takže se všichni vyptávali na všechno, jsem odpovídal, ale...jaký informace. Tady taky nikdo nic nevěděl, jaký, co tam je.*“

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaké překážky integrace cizinci vnímají a jaké jsou jejich návrhy pro odstranění uvedených bariér. K naplnění cíle práce jsem použila kvalitativní metodu a techniku polostrukturovaných rozhovorů s respondenty šesti různých národností.

Ze získaných dat jsem vytvořila pět kategorií, které jsem následně v praktické části práce popisovala: začlenění do společnosti, integrace jako oboustranný vztah, jednotlivé bariéry integrace, postoje majoritní společnosti a návrhy pro odstranění či zmírnění identifikovaných překážek. U posledních tří kategorií jsem prováděla diskuzi s výzkumy, jež jsem využívala jako zdroj dat v teoretické části, především jsem se pak obracela na práci „Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí“ z roku 2012 od autorek Schebelle a Horákové.

Výsledky výzkumu ukázaly, že respondenti jako hlavní překážku nevnímají jazyk, nýbrž bariéry z oblasti administrativní, byrokratické a legislativní. Domnívám se, že tomu tak je z toho důvodu, že všichni respondenti žijí v České republice déle než ve svých zemích původu. Proto v současné době již zmiňují znalost českého jazyka spíše v souvislosti s faktory, jež integraci do společnosti facilitují. Respondenti se ale často shodovali na tom, že jako problematické nevnímají postoje úředníků, ale byrokratickou zátěž. S nepříznivým chováním úředníků se setkala menší část dotazovaných. Otázka informovanosti se ukázala být ambivalentní. Většina respondentů se sice shoduje na velmi nízké úrovni informovanosti v oblasti integrace, na druhou stranu však chválí úřady za poskytování údajů v několika jazycích.

Závažným tématem zůstávají xenofobní postoje majoritní společnosti. Čtyři ze šesti respondentů se osobně setkali s projevy nesnášenlivosti vůči své osobě, zbylí dva dotazovaní pak mají zkušenost s takovými manifestacemi ve svém okolí. Překážku představuje též všeobecná negativní povaha Čechů.

Z výzkumu vzešly též bariéry, jež jsem v teoretické části práce neidentifikovala. Za prvé se jedná o roli politiků v oblasti integrace. Polovina respondentů se shodla především na tom, že problém představují nezodpovědné výroky politiků na veřejnosti, dotazovaní ale jmenovali i další nedostatky (např. to, že politici pracují ku vlastnímu prospěchu nebo že rozhodují o věcech, kterým nerozumí). Druhým případem je hrozba tvorby uzavřených komunit do budoucna. Tento problém můžeme pozorovat

v některých západních zemích (např. čínské čtvrti v USA, pákistánská minorita ve Velké Británii). To souvisí s tématem, které se otevřelo v průběhu tvorby výzkumu: respondenti se shodovali na tom, že se jim vietnamská komunita zdá být uzavřenější než ostatní skupiny cizinců v České republice. O této problematice se v poslední době poměrně často diskutuje, podle mého názoru by byl zajímavý výzkum v dané oblasti.

Odpovědi dotazovaných na druhou empirickou otázku přinesly množství zajímavých podnětů. Původně mířila má otázka pouze na to, co mohou pro odstranění bariér začleňování udělat cizinci sami. Ukázalo se však, že nelze tuto oblast oddělit od druhé strany mince – tedy od toho, co naopak pro eliminaci překážek může činit společnost, potažmo Česká republika jako stát. Z toho důvodu jsem nakonec návrhy rozdělila na tyto dva celky. Většina respondentů se shodla na tom, že cizinci musí respektovat zákony, tradice a pravidla České republiky. Dále je podle nich nutná znalost českého jazyka, kultury a historického pozadí a účast na kulturních akcích. Společnost pak musí cizincům s učením pomáhat a vytvářet pro ně vhodné předpoklady. Důležitou roli hraje též vzdělávání nejen cizinců, ale také majoritní společnosti. Je také zapotřebí, aby se v oblasti zlepšování podmínek pro integraci angažoval jak stát organizovanou činností, tak jednotlivci svým aktivismem.

Z uvedeného schématu návrhů mířící jak na cizince, tak na společnost, vybočuje poslední připomínka, totiž že situace týkající se začleňování selepší pouze za předpokladu, že bude v České republice žít více cizinců.

Jak jsem popsala v metodologické části práce, jako slabou stránku vnímám nedosažení plné teoretické saturace, což podle mého názoru v rozsahu bakalářské práce ani není možné. Další nedostatek může představovat to, že je téma již poměrně rozsáhle probádané. Jak jsem popsala v úvodu, odlišila jsem svoji výzkumnou činnost v několika oblastech. Respondenti jednak pocházejí ze šesti různých zemí. Přínosná je dále odpověď na druhou výzkumnou otázku, tedy návrhy cizinců pro zmírnění bariér začleňování. Důležité je též to, že výzkum probíhal netradičně v malém městě. Zároveň jsem ale udělala chybu, že jsem tento fakt v praktické části práce dostatečně nereflektovala. Důvod je ten, že žádný z respondentů ve velkém městě nežil, nemohla jsem proto porovnávat.

Seznam použité literatury

Advokáti online s.r.o. [on-line]. „Cizinci: odvolání, rozklad, žaloba, stížnost, žádost, návrh a podnět“. Aktualizace: [16. 11. 2016]. Dostupné z:

<http://advokationline.eu/sluzby/cizinecke-pravo-odvolani-rozklad-zaloba-stiznost-zadost-navrh-a-podnet/> [cit. 02. 12. 2016].

Aktualizovaná „Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu“ a Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016. Vydalo Ministerstvo vnitra v Praze, 28. 12. 2015. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/25571/Priloha_c.2_Aktualizovana_Koncepce_integrace_cizincu_ve_vzajemnem_respektu_a_Postup_pri_realizaci_aktualizovane_Koncepce_integrace_cizincu_v_roce_2016.pdf [cit. 29. 10. 2016].

ASSELIN et al 2006. „*Social Integration of Immigrants with Special Reference to the Local and Spatial Dimension*“. In PENNINX R., BERGER M., KRAAL K. (eds.). „*The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe*“. Amsterdam: Amsterdam University Press. s. 138 – 139. Dostupné z: www.oopen.org. [cit. 29. 09. 2016].

BERRY J. W. 2005. „*Acculturation: Living successfully in two cultures*“. Ontario: Psychology Department, Queen's University, Kingston. s. 698 – 705. Dostupné z: <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic551691.files/Berry.pdf> [cit. 29. 09. 2016].

Centra na podporu integrace cizinců [on-line]. „Informace o projektu“. Aktualizace [není uvedeno]. Dostupné z:

<http://www.integracnicentra.cz/Onas/InformaceOProjektu.aspx> [cit. 27. 10. 2016].

Český statistický úřad [on-line]. „R02 Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje“. Aktualizace [30. 06. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr [cit. 28. 10. 2016].

- „Cizinci“. Aktualizace: [31. 12. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/x/cizinci-xc> [cit. 16. 12. 2016].

- „Charakteristika okresu Prachatice“. Aktualizace: [13. 05. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_okresu_pt [cit. 16. 12. 2016].
- „Statistická ročenka Jihočeského kraje – 2015. Obyvatelstvo“. Aktualizace: [31. 12. 2014]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/4-obyvatelstvo-v1mjlgdr41> [cit. 16. 12. 2016].

DISMAN M. 2002. „*Jak se vyrábí sociologická znalost*“. Praha: Karolinum. ISBN: 80-246-0139-7.

DRBOHLAV D. 2001. „*Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*“. [on-line]. Aktualizace: [neuvedeno]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Pohyb_a_pobyt.pdf [cit. 29. 09. 2016].

GABAL I. 2004. „*Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*“. Praha. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf [cit. 28. 10. 2016].

HOWE D. 2009. „*A Brief Introduction to Social Work Theory*“. Palgrave Macmillan. ISBN: 9780230233126. s. 108 – 120

HENDL J. 2005. „*Kvalitativní výzkum*“. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-040-2

JONES P. 2008. „*Expanding the Ecological Consciousness of Social Work Students: Education for Sustainable Practice*“. Queensland: James Cook University, Australia. s. 286 – 288.

NAVRÁTIL P. 2001. „*Teorie a metody sociální práce*“. Boskovice: Marek Zeman. ISBN: 80-903070-0-0. s. 152-154.

NAVRÁTIL P. 2003. „*Životní situace jako předmět intervence sociálního pracovníka*“. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2/2003: 84-94. Dostupné z: <http://www.socialni prace.cz/soubory/2003-2-091001164720.pdf> [cit. 30. 09. 2016].

NAVRÁTIL P., MUSIL L. 2002. „Přístupy k práci s menšinami“. Brno: Masarykova univerzita. Draft s. 11. Dostupné z:
https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/SPR142/um/Pristupy_k_praci_s_mensinami.pdf
[cit. 30. 09. 2016].

PEETERS J. 2012 „SocialWork and SustainableDevelopment - Towards a social - ecologicalpractice model“. *JournalofSocialIntervention: Theory and Practice*.21 (3), str. 5-12

POŘÍZKOVÁ H., RÁKOCZYOVÁ M. 2010. „Sociální a institucionální prostředí v procesu sociální integrace cizinců v České republice“. *Sociální práce/Sociálna práca*. 4/2010: 133-144. Dostupné z:
<http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=2&ukol=1&id=41#stop>
[cit. 21. 10. 2016].

RÁKOCZYOVÁ M., TRBOLA R. 2008. „Lokální strategie integrace cizinců v ČR I“. Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-006-6. Dostupné též z:
http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_271.pdf [cit. 28. 10. 2016].

RÁKOCZYOVÁ M., TRBOLA R. (eds.) 2009. „Sociální integrace přistěhovalců v České republice“. Praha: SLON. ISBN: 978-80-7419-023-0.

SCHEBELLE D., HORÁKOVÁ M. 2012. „Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí“. Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-112-4. Dostupné též z:
http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_351.pdf [cit. 09. 12. 2016].

SCHEBELLE D., HORÁKOVÁ M., BAREŠ P., KUBÁT J. 2013. „Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb“. Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-146-9. Dostupné též z:
http://cizinci.cz/repository/2226/file/sledovani_barier.pdf [cit. 28. 10. 2016].

SCHEBELLE D., KUBÁT J., KOTÍKOVÁ J., VYCHOVÁ H. 2015. „ Průzkum veřejného mínění cizinců z třetích zemí o otázkách integrace a jejich názorech na

majoritní společnost a život v ní". Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-225-1.
Dostupné též z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_392.pdf [cit. 28. 10. 2016].

SLOWÍK J. 2012. „*Speciální pedagogika: Integrace a inkluze*“.[on-line]. Aktualizace: 26. 06. 2012. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/s/16169/SPECIALNI-PEDAGOGIKA-INTEGRACE-A-INKLUZE.html/> [cit. 29. 09. 2016].

Strategie migrační politiky České republiky. 2015. Vydalo Ministerstvo vnitra ČR.
ISBN: 978-80-86466-83-5

TOPINKA D. (ed.) 2006/2007. „*Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*“. Ostrava: VERYVISION. s. 51 – 62. Dostupné z:
http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/integrace_muslimu.pdf[cit. 29. 09. 2016].

UHEREK Z. 2003. „*Společenská integrace migračních skupin – základní pojmy a problémové okruhy*“. [on-line]. Aktualizace: 05. 05. 2003. Dostupné z:
<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>
[cit. 29. 09. 2016].

VAVREČKOVÁ J., BAŠTÝŘ I. 2011. „*Indicatorsoftheintegrationofthird-country nationalsinto Czech society in thecontextoftherequirementsofEuropeaninstitutions*“.
Praha: RILSA. ISBN: 978-80-7416-081-3. Dostupné též z:
http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_329.pdf [cit. 27. 10. 2016].

Zákon 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-491#cast3> [cit. 24. 01. 2017]